

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 06215

MORIS ROZENFELD

B. J. Bialostotzky

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ב. י. ביאלאסטאצקי

מאָריס ראָזענפעלד

1923—1862

מיט אילוסטראציעס פון אַבאָ ליליען

אַרויסגעגעבן פון

פּאַרלאַנג קינדער־רינג

ביי דעם בילדונג דעפּאַרטמענט פון אַרבייטער רינג
175 איסט בראַדוועי, ניו יאָרק, נ. י.

קינדער-רינג ביבריארעס

מארים ראזנפעלד

פון

ב. י. ביאראסטאצקי

מיט איילוסטראציעס פון

אבא ליליען

Copyright 1941

by

FARLAG KINDER RING

of the

EDUCATIONAL COMMITTEE OF THE
WORKMEN'S CIRCLE

New York, N. Y.

Printed in U.S.A.

מארים ראונפעלד

(געבארן אין יאר 1862 — געשטארבן אין יאר 1923)

א שניידער א פאעט.

דאס איז די לעבנס-געשיכטע פֿון א מערקווירדיקן ייִדישן שניידער, וועלכער האט געלעבט אין ניו-יאָרק. א שניידער — א פאעט.

איבער צען יאר צײַט איז ער געווען אַ שקלאַף אין די אַמאָ-ליקע סוועט-שעפּער. ער האָט שווער געהאַרעוועט און געליטן; ער האָט זיך געפּלאַגט מיט זײַן פֿרוי און קינדער אין די קליינע פֿאַרשטיקטע צימערלעך פֿון די אַלטע טענעמענט-הינדער; ער האָט איבערגעלעבט זייער, זייער ביטערע טעג. דאָך האָט די נויט ניט געבראַכן זײַן מוט.

„די מאַשין האָט געזשומט, און דער דלות האָט געברומט.“
דאָך האָט די פּײַן ניט געקענט פֿאַרשטיקן דאָס געזאַנג, וואָס האָט זיך געריסן פֿון זײַן האַרץ.

און די לידער פֿון דעם ייִדישן שניידער האָבן דערפֿרייט און געמונטערט די הערצער פֿון די אַרבעטער אין די אַמאָליקע סוועט-שעפּער. זײַנע לידער, זײַנע געזאַנגען, האָבן געלינדערט זייער צער. און אין דער זעלביקער צײַט האָבן זײַנע לידער פֿון דעם אַרעמען לעבן אויפֿגעדעקט און אַלעמען געוווּזן די לינדן פֿון די אַרבעטער אין די שוויץ-פֿאַבריקן. די לידער פֿון דעם שניידער-פֿאעט האָבן שטאַרק געווירקט, און זיי האָבן געהאַלפֿן עס זאָל זיך אָנהייבן אַ גרויסער און גערעכטער קאַמף קעגן דער „שוויץ-סיסטעם“, אַז די אַרבעטער זאָלן מערניט זײַן אַזוי פֿאַרשקלאַפֿט, און זיי זאָלן מער-ניט לעבן אין אַזאַ נויט.

דער שניידער-פּאָעט איז געוואָרן באַליבט און באַרימט. מיט זײַנע לידער האָט מען פֿאַרוויגט קינדער אין די וויגן; מיט זײַנע הימנען איז מען אַרויס אין די אַמאָליקע ערשטע סטרייקס קעגן בייזע „באַסעס“; מיט זײַנע געזאַנגען איז מען אַוועק אויף דער „פּיקעט-ליין“, און מיט זײַנע לידער האָט מען געחלומט פֿון אַ בע-סערער וועלט. . . .

דער נאָמען פֿון דעם דאָזיקן שניידער-פּאָעט איז געווען מאַרים ראָזנפֿעלד.

ער איז געשטאַרבן אין יאָר 1923. אויף זײַן מצבה איז אויס-געקריצט זײַנס אָן אייגן ליד, וווּ עס זאָגט זיך, אַז:

— אַלץ, וואָס ס'איז שײַן — קען ניט פֿאַרגיין.

אַזוי איז עס טאַקע. מאַרים ראָזנפֿעלדס לידער וועט מען קיין מאל ניט פֿאַרגעסן, כאַטש דאָס לעבן האָט זיך זינט דעמאָלט אַ סך געביטן.

ווען מע לייענט זײַנע לידער, ווען מען הערט די געשיכטע פֿון זײַן לעבן, — הערט מען אין דער זעלבער צײַט דאָס ליד און די געשיכטע פֿון אַ גרויסער צײַט אין דעם ייִדישן לעבן אין אַמע-ריקע. דאָס איז אַ צײַט, ווען אַ סך ייִדן זײַנען געקומען אַהער פֿון יענער זײַט ים; דאָס איז די צײַט, ווען ס'איז דאָ אויפֿגעקומען אַ נײַ ייִדיש לעבן.

אַלץ וואָס ס'איז פֿאַרגעקומען אין יענע יאָרן, אַלע קאַמפֿן און לײַדן, אַלע האַפֿענונגען און שטרעבונגען, — אַלץ איז אינגעוועבט אין די לידער פֿון מאַרים ראָזנפֿעלד.

טאָ לאַמיר הערן די געשיכטע פֿון זײַן לעבן.

2. עמיגראנטן אויף אַ שיף.

דאָס איז געווען אין יאָר 1886. אויף אַ שיף, וואָס האָט פֿאַר-
לאָזן דעם ענגלישן האַפֿן פֿון ליווערפּול, זײַנען געווען עמיגראַנטן
פֿון פֿאַרשױדענע לענדער און פֿעלקער: רוסי, פּאָליאַקן, דײַטשן,
אירלענדער, יידן. אַלע זײַנען געפֿאַרן קיין אַמעריקע, צו דעם לאַנד
פֿון פֿרײַהייט, צו דער נײַער וועלט. מיט זײַערע קערבלעך און זעק;
מיט זײַערע פּעקלעך און פּעק, זײַנען זײַ געווען צונױפֿגעדריקט אויף
דעם צווישנדעק פֿון דער שיף.

צווישן די עמיגראַנטן איז אויך געווען אַ יונגערמאַן פֿון אַ יאָר
פֿינף און צוואַנציק, וואָס אַלע האָבן אים באַלד דערזען. זײַנע
קליידער זײַנען געווען אַרעמע, אַלטע. אָבער דערפֿאַר האָט זײַן
פנים אַזוי געלויכטן; זײַן שאַרפֿע נאַז, זײַנע שוואַרצע, געקרייזלטע
האַר, זײַנע בליציקע אויגן און זײַן שײַנער ווקס — האָבן צוגעצויגן
צו זיך אַלעמענס בליקן.

און ס'האַט פּאַסירט: אויפֿן ים איז אויסגעבראַכן אַ גרויסער
שטורעם. די שיף האָט זיך גענומען וואַרפֿן אויף אַלע זײַטן; דער
מאַסטבוים האָט געקרעכצט; דער זעגל האָט געציטערט, דער
אַפּגרונט האָט געליאַרעמט. . . עס האָט אויסגעקוקט ווי דער
שטורעמווינט וואַלט געקעמפֿט מיט דער שיף אויף לעבן און
טויט. . .

אַלע פּאַסאַזשירן, אַלע עמיגראַנטן, זײַנען געוואָרן זײַער צע-
שראַקן. די שיף האָט געפֿיפֿט, געטרובעט, און דיקע זײַלן רױך
האַבן אַרויסגעשפּאַרט פֿון גרויסן קוימען. דער קאַפיטאַן האָט
געגעבן געפֿאַר-סיגנאַלן צו די מאַטראַסן. . .

דער שרעקלעכער ווינט איז געוואָרן אַלץ שטאַרקער און בייזער. די שיף איז אַרומגעוואָרפֿן געוואָרן, אַזוי ווי אַ שפענדל. אַט איז די שיף אַריין אין אַן אַפּגרונט, און אַט איז זי אַרויפֿגעהויבן געוואָרן אויף אַ באַרג — אויף אַ באַרג פֿון אויפֿגעשטורעמטע כּוואַליעס; אַט איז זי געטריבן געוואָרן אויף צוריק, און אַט איז זי מיט ווילדקייט געשלעפט געוואָרן פֿאַרויס: אַ שפּילכל איז די שיף געוואָרן ביי די ווילדע כּוואַליעס.

די מענטשן אויף דער שיף זיינען געווען פֿאַרציטערטע, דער-שראַקענע. וואָס וועט דאָ זײַן? די ספּנה איז געווען גרויס. יעדער-רער האָט גענומען בעטן צו זײַן גאַט, יעדערער האָט עפעס גענומען מורמלען פֿאַר זיך. . .

און דער ווינט האָט געלאַכט, און דער ווינט האָט געשפּאַט. דער יונגערמאַן מיטן זעלמענעם פּנים האָט אין אַנהויב די צעשראַקענע געפרוּווט טרייסטן. נאָר באַלד איז ער אַליין אויך געוואָרן זייער אומרויך. ווער ווייס, ווער ווייס, וואָס ס'קען פֿאַ-סירן! . . .

אַבער ענדלעך האָט זיך דער שטורעם געלייגט, אַזוי ווי נאָר-ניט געווען. דער ים האָט זיך באַרויַקט, און אויך די מענטשן האָבן זיך באַרויַקט. די ייִדישע עמיגאַרנטן האָבן זיך צונויפֿגעקליבן צוזאַמען און מען האָט גערעדט:

— געזען אַ ביסעלע, וואָס פֿאַר אַ שטורעם דאָס איז געווען! געמיינט די וועלט ווערט חרובּ. . . אַר-וואָ! נו, גאַט צו דאַנקען, אַפּי מיר זיינען לעבן געבליבן.

דער יונגערמאַן איז אויך צו צום געזעמל און אַ בליץ געטאָן מיט זיינע אויגן:

— נאַראַנים, מע דאַרף זיך ניט שרעקן. גיי פֿאַרטרייב דעם שטורעם פֿון ים! די שיף האָט שוין ניט איין שטורעם געזען.

אַ פֿאַר צווישן עולם האָבן מיט אַ שמיכל אַ זאָג געטאָן:

— אַ העלד! אַז דער שטורעם איז פֿאַרביי איז גרינג צו זײַן אַ העלד.

אָבער דער יונגערמאן האָט אויף דעם ניט געענטפֿערט. אָנ-
שטאַט צו ענטפֿערן, האָט ער גוטברודעריש פֿאַרצויגן אַ ליד:

פֿאַריאַמערט, פֿאַרקלאַגט,
פֿון דער הויב פֿאַריאַגט,
וואַנדערט ישראל'יק אַליין. . .

דאָס איז געווען אַ ליד, וואָס האָט באַוויינט די ייִדישע צרות,
די ייִדישע וואַנדערונגען.

דאָס ליד האָט צוגעטראָפֿן צו די הערצער פֿון די וואַנדערער.
מען האָט געפֿאַשט בראַוואַ:

— ווער ביסטו?

— מיין נאָמען איז מאַריס ראַזנפֿעלד.

— פֿון וואַנען שטאַמסטו? פֿון וואַנען קומסטו?

— פֿון וועלכן לאַנד?

מען האָט אים באַוואַרפֿן מיט פֿראַגעס.

און דער יונגערמאן האָט געענטפֿערט זייער גערן.

פֿון זיינע עטפֿערס האָבן די עמיגראַנטן-ברידער זיך דערוואַסט:

ער איז געבאָרן געוואָרן אין אַ דאָרף מיט דעם נאָמען באַקשע,
דריי מייל פֿון דער שטאַט סוואַלק, פּוילן. דאָס דאָרף איז באַרימט
געווען מיט זיין גרויסן, טיפֿן טיך, מיט די געדיכטע וועלדער און
הויכע בערג, וואָס האָבן אים אַרומגערינגלט. דאָס הויז וווּ ראַזנפֿעלד
איז געבאָרן געוואָרן איז געשטאַנען האַרט בניס טיך.

זיינע עלטערן, זיינע זיידעס און עלטער-זיידעס, זיינען געווען
פֿישערס. דער טאַטע זיינער האָט זיך אַפֿילו געהאַט אויך אויס-
געלערנט די מלאכה פֿון שניידעריי, נאָר ער האָט פֿון דעם קיין
חיונה ניט געקענט ציען, און ער איז צוריקגעגאַנגען צו פֿישעריי.
דאָס יינגל משה-יאַנקעלע (אזוי איז געווען זיין אמתער נאָמען)
האָט דעם זיידן און דעם טאַטן געהאַלפֿן כאַפֿן פֿיש, און געהאַלפֿן
שלעפֿן די נעצן פֿון וואַסער. דער זיידע פֿלעגט מיט אים אַרומפֿאַרן
אין אַ שיפֿל איבערן גרויסן, קלאַרן טיך, און ער פֿלעגט אים דער-
ציילן אַלערליי שיינע מעשיות. דעם זיידנס מעשיות האָבן אויב
אים שטאַרק געווירקט. אַ מאַל פֿלעגט דער זיידע אַוועקלייגן די

רודערס און גאר אנהייבן צו זינגען. ס'איז אזוי גוט צו זינגען, ווען
מע פֿארט אויפֿן טיך. דאָס קול קלינגט, און אַן עכאַ רופֿט פֿון
דער ווייט. . . .

מאָרים ראָזנפֿעלד האָט גערעדט און דערציילט, און אין דער
פֿאַנטאַזיע זיך אוועקגעטראָגן צוריק צו זיין קינדהייט. . . .

די פֿאַסאַזירן האָבן זיך צוגעהערט מיט גרויס הנאה:

— זעט נאָר, זעט, ווי פֿיין דאָס גייט בני אים, ווי שייַן ער
דערציילט!

האָט איינער אַ פֿרעג געטאָן:

— געלעבט ביז איצט אין באַקשע?

— ניין! ווען איך בין קוים צען יאָר אלט געווען האָבן מאַמע-
מאַמע זיך איבערגעקליבן קיין וואַרשע. שפעטער זינגען זיי אַריבער
קיין סוואַלק. אַבער איך פֿלעג זיך אַפֿט אַריבערכאַפֿן צוריק צום
דאָרף, אַ קוק צו מאַן אויפֿן טיך. אַי, איז דאָס אַ טיך! אַבער
לאַנג זיין אין דאָרף האָב איך שוין ניט געקענט. האָב געמוזט צו-
ריקפֿאַרן קיין סוואַלק צו מיניע עלטערן.

— פֿון וואָנען זשע קומסטו איצט?

האָט דער יונגערמאַן געענטפֿערט:

— איצט קום איך פֿון לאַנדאָן, וווּ איך בין אָפֿגעווען אַ שטיק

צייט.

— וואָס האָסטו דאָרט געטאָן אין לאַנדאָן?

— וואָס טוט דאָרט אַן אימיגראַנט? האָב געהונגערט און

געליטן, בין דאָרט אַרײַנגעפֿאַלן אין די סוועט-שעפּער, און האָב

געשוויצט! אַ שווערע זאַך די שניידערייַ! די מאַשין נעמט אָפֿ

פֿיין דיר די פֿיס; דער אייזן ברענט; די נאָדל שמעכט, און —

וואָס גיט מען דיר דערפֿאַר? פֿרײַער האָב איך געפרוּווט זיך אויס-

לערנען אַן אַנדער מלכה, דימענט-שליפֿערייַ. דאָס איז געווען, ווען

איך בין — פֿאַר לאַנדאָן — דורכגעפֿאַרן דורך אַמסטערדאַם, אין

האַלאַנד. נאָר ס'איז מיר אין דער דימענט-שליפֿערייַ ניט געגאַנגען.

נן, בין איך שוין אין לאַנדאָן געוואָרן אַן אמתער שניידער — שמער,

נאָדעלע, שמער! . . .

און מיט א שטילערן קול האט ער געזאגט :

— איצט, פרידער, פֿאַרן מיר קיין אַמעריקע. אז איך וועל דאָרט פֿאַרדינען, וועל איך אַריבערברענגען קיין אַמעריקע מיין פֿרוי און טאָכטערל, וועלכע איך האָב איבערגעלאָזט אין לאַנדאָן.

א ייד מיט אַ לענגלעכער שוואַרצער באַרד האָט אַ זאָג געטאָן :

— נו, קיין דימענט-שליפֿער ביסטו ניט. אָבער דו וואָלסט דאָך געקענט זיין אַ חזן, צו וואָס דאַרפֿסטו די שנידערין ? דיין זינגען איז דאָך ממש אַ מחיה, צוקער-זים, דו האָסט אַ טייער קול, נו, זאָג נאָר, יונגערמאַן, ווי גייט דאָרט דיין ניגון ?

מאָרים ראָזנפֿעלד האָט זיך ניט געלאָזט בעטן און האָט ווידער אַ מאָל אויסגעזונגען פֿאַר די שיפֿפֿרידער דאָס ליד וועגן ישראל'יקן, וואָס וואַנדערט אַרום איבער דער וועלט „פֿאַריאַמערט און פֿאַר-קלאָגט“. באַלד, און אַלע האָבן שוין מיט אים מיטגעברומט :

— פֿאַריאַמערט, פֿאַרקלאָגט, פֿון דער היים פֿאַריאַגט. . .

— אַ חזן, נאָר אַ חזן זאָלסטו זיין ! — האָבן יידן אין איין קול געשרייען.

ראָזנפֿעלד איז געוואָרן שטאַלץ ביי זיך, ער האָט אַ שאַקל געטאָן מיט זיינע שוואַרצע לאַקן און געזאָגט :

— קיין חזן בין איך ניט, נאָר לידער קען איך אַ סך. נאָך אין דער היים פֿלעג איך זינגען לידער פֿאַר אַנדערע. אויך אויף חתונות פֿלעג איך אַ מאָל זינגען. אין די לאַנדאָנער שעפֿער פֿלעגן זיך די אַרבעטער גאָר קוויקן מיט מיין זינגען.

און דאָ האָט מאָרים ראָזנפֿעלד מיט אַ שמייכל צוגעגעבן :

— דאָס ליד, וואָס איך האָב אייך געזונגען איז פֿון אַ מעאַמער-שפּילער, אַברהם גאַלדפֿאַדן. אָבער איך האָב אויך אַן אייגן ליד. אין לאַנדאָן האָט מען עס געזונגען אין אַלע שעפֿער. טייל רופֿן עס : „דער מאַשינער“. אַנדערע רופֿן עס : דער „אַפּרייטאַר“. אָבער ס'איז איינס און דאָס זעלביקע. ס'איז אַ ליד וועגן איינעם, וואָס שקלאַפֿט

אין א סוועט-שאפ, אזוי ווי ער וואלט געווען צוגעשמידט צו דער מאשין.

— לאמיר הערן, לאמיר הערן! — האט מען אויסגערופֿן.
און דער יונגערמאן האט אנגעהויבן:

איך זע דאָרט אַ בלייבן אַפּרייטאַר,
פֿאַרקאַכט אין דער אַרבעט אַ שרעק.
און זייט איך געדענק אים אַלץ נייט ער,
און לייגט זיינע קרעפֿטן אַוועק.

עס ווערן חדשים פֿאַרפֿלויגן,
עס לויפֿן די יאָרן אַהין.
און נאָך זיצט דער בלייבער געבויגן,
און קעמפֿט מיט דער רוייער מאַשין.

איך בעט אײַך, ווי לאַנג וועט נאָך יאָגן
דער בלייבער דעם בלוטיקן ראָד?
אַ, ווער קען זײַן ענדע מיר זאָגן?
ווער ווייס יענעם שרעקלעכן סוד?

אַ, שווער, זייער שווער, דאָס צו זאָגן,
דאָך איינס איז באַווסט און באַשיידט:
ווען אים וועט די אַרבעט דערשלאָגן,
זיצט תּיכּף אַ צווייטער און נייט. . .

מאָרים ראָזנפֿעלד האַט געענדיקט. דער עולם איז געווען פֿאַ-
גייסערט. איינער פֿון די עמיגראַנטן האַט מיט אַ ביטערן שמיכל
אַ זאָג געטאָן:

— ווען זינגט אַ ציגיינער? ווען ער איז הונגעריק. זינג,
ברודערל, זינג. . .

... איז א ווינקל פון שיף זיינען געזעסן צוויי יידן

די גאנצע צייט, וואָס ראָזנפֿעלד האָט גערעדט און דערציילט, און געזונגען, זיינען אַן אַ זייט, אין אַ ווינקל פֿון שיק, געזעסן צוויי מיטליעריקע יידן, און זיך ניט אָפּגערופֿן מיט קיין איין וואָרט, אזוי ווי זיי וואָלטן געווען אין גאַנצן אָפּגעריסן פֿון אלעמען. זיי זיינען געזעסן שטום און פֿאַרשטיינערט. אָפֿילו פֿרײַער, ווען דער שטורעם האָט געפּושעוועט, זיינען די צוויי געזעסן שטיל און שטום. זייערע אויגן האָבן געקוקט קאַלט און שטאַר, ווי זיי וואָלטן זאָגן: — וואָס אַרט עס אונדז? זאַל זײַן וואָס ס'וועט זײַן. מיר זיינען סײַ ווי פֿאַרלאָרענע. . .

ראָזנפֿעלד האָט די גאַנצע צייט זיי געוואָלט אויפֿמונטערן און אַרײַננעמען זיי אין געזעמל. איצט איז ער צוגעקומען צו זיי און געזאָגט:

— נו, גענוג געזעסן. וואָס איז מיט אײַך? וואָס זיצט איר עפעס טאַקע אזוי „פֿאַריאַמערט און פֿאַרקלאָגט?“

איינער פֿון די צוויי האָט געגעבן אַ ליכטן ציטער מיט די ליפּן און געענטפֿערט:

— יא, פֿאַריאַמערט. מיר האָבן געהערט אַלץ וואָס איר האָט דאַרט גערעדט. אָבער מיר האָבן ניט וואָס צו ריידן. אונדז איז עס אַלץ איינס. ניט מיר שלײַפֿן קיין דימענטן, ניט מיר גייען קליי-דער. . . אונדז קימערט אָפֿילו ניט ווױהין די שיק וועט אָנקומען. מיר זיינען פֿאַרטריבענע, פֿאַריאַגטע, אזוי ווי בײַ אײַך אין אײַער לידל דאַרט. . .

מאָריס ראָזנפֿעלד איז שוין פֿון זיי ניט אָפּגעטראָטן. וואָס איז? וואָס האָט פֿאַסירט?

און די צוויי האָבן מיט טרערן גענומען דערציילן, אז בײַ זיי, אין אַ רוסישער שטאַט, איז פֿאַרגעקומען אַ שרעקלעכער פֿאַגראַם אויף יידן. זייערע פֿאַמיליעס האָט מען דערהרגעט. זייער האָב און גוטס האָט מען צערויבט. זייערע קישנס האָט מען צעשניטן און די פֿעדערן געלאָזט אויפֿן ווינט. . . הלואַי, וואָלט דער שטורעם אונדז אײַנגעשלונגען — האָבן זיי ביידע אַרויסגעזיפֿצט.

ראזנפעלד האט געשוויגן. ער האט זיי געוואלט טרייסטן,
און האט ניט געקענט. מיט וואס קען ער זיי טרייסטן?
ענדלעך האט ער א זאג געטאן:

— יידן ליידן אלע מאל, און אלע מאל האבן זיי זייערע שונאים
איבערגעלעבט. אין אמעריקע וועט איר אנהייבן א ניי לעבן. א סך
יידן ווערן איצט גערסטעוועט אין נייעם לאנד. פארלירט נאר ניט
די לעצטע האפענונג.

אזוי האט ער זיי געטרייסט. אבער בשעת מעשה האט ער
זיך אליין שיער ניט צעוויינט. פארגנבעט האט ער אליין אפגע-
ווישט א טרער.

די שיף האט זיך גענומען דערנענטערן צו ניו-יארק. קליינע
שיפלעך זיינען אנטקעגן אנגעקומען פון ברעג און מען האט אויף
זיי די אימיגראנטן גענומען צו „קעסל-גארדן“. דאס איז דער רונדער
מויער, וואס געפינט זיך, א ביסל אן איבערגעבויטער, נאך ביז צום
היינטיקן טאג אין ניו-יארק, ביי „סאוטה-פעריו“. איצט געפינט זיך
אין יענעם מויער דער אקוואריום, ווו עס זיינען צונויפגעזאמלט
אלערליי פיש פון דער גאנצער וועלט.

אמאל אבער איז דאס געווען די ערשטע אמעריקאנער סטאנ-
ציע פאר אנגעקומענע אימיגראנטן. דארטן זיינען זיי איבערגעקוקט
געווארן פון דאקטוירים, און דארט האט מען זיי געהאלטן ביז זיי
זיינען אוועק ערגעץ אויף ארבעט, ביז זיי האבן דא געפונען
ערגעץ א ווינקל פאר זיך. אלע אנגעקומענע האבן געמוזט דורכ-
גיין דורך „קעסל-גארדן“. אין יענע יארן איז עליס-איינלענד נאך
ניט געווען אויפגעשטעלט פאר די איינוואנדערער. אין קעסל-
גארדן — עס הייסט, אין דעם איצטיקן אקוואריום — האט מען
דעריבער געקענט זען ניט קיין צונויפזאמלונג פון אלערליי פיש,
נאר א געזעמל פון אלערליי מענטשן, אלערליי אימיגראנטן. אויף
זייערע פנימער האט מען געקענט זען דעם צער פון אלע היים-
לאזע, דעם טרויער פון אלע געיאגטע, אלע געפלאגטע וואס זוכן
א נייע היים.

קיין „קעסל-גארדן“ האט מען אויך אפגעפירט מארים ראזנ-
פעלדן, און אנדערע אימיגראנטן, וואס זיינען אנגעקומען מיט אים.

3. אין יענע יארן.

אין יענע יארן האָבן זיך געצויגן קיין אמעריקע אַ סך יידן. עס זיינען דאָן אין רוסלאַנד פֿאַרגעקומען בלוטיקע פּאַגראַמען. יידן זיינען געלאָפֿן און געזוכט אַ נייע היים, אַ רעטונג. און זיי האָבן די נייע היים געפֿונען בײַ די ברעגן פֿון דעם האַדסאָן און בײַ די אמעריקאַנער ברעגן פֿון אמלאַנטישן אַקעאָן.

יידן זיינען אין אמעריקע אייגנטלעך שוין געווען אויך פֿרֿיער. נאָך פֿאַר די רוסישע פּאַגראַמען זיינען זיי געקומען אַהער ביים-לעכוויניז, — געקומען פֿון די פֿאַרשיידענע ווינקלען פֿון דער וועלט. נאָך די בלוטיקע פּאַגראַמען האָבן זיי אָפּער אַנגעהויבן אַנצוקומען אַהער אין די טויזנטער.

שיפֿן מיט עמיגראַנטן זיינען געפֿאַרן אַהער פֿון ראַטערדאַם, פֿון אמסטערדאַם, פֿון אַנטווערפֿן, פֿון ברעמען, און פֿון אַנדערע האַפֿנס. אויך פֿון ענגלישע האַפֿנס זיינען זיי געפֿאַרן אַהער. דאָס זיינען געווען די, וואָס האָבן זיך דאָרט פֿרֿיער געהאַט אָפּגעשטעלט און געווינט אין ענגלאַנד אַ שטיק צײַט. צוזאַמען מיט זיי איז אויך געקומען מאַרים ראַזנפֿעלד.

אין עטלעכע יאָר איז דאָ די צאָל יידן געוואָרן פֿיל גרעסער. מ'האַט זיך דאָ אַנגעהויבן אַ קאַכיק ייִדיש לעבן. עס האָבן זיך באַוויזן ייִדישע צײַטונגען; עס האָבן זיך געעפֿנט ייִדישע אינסטי-טוציעס; עס האָבן זיך גענומען גרינדן פּאַרטייען און יוניאָנס. טויזנטער יידן זיינען דאָ געוואָרן אַרבעטער בײַ פֿאַרשיידענע פֿאַכן — הימל-מאַכער, וועפֿער, סיגאַר-מאַכער, בעקער, פֿאַרבער, פֿאַריער. גאָר אַ סך זיינען געוואָרן שניידער.

עס זיינען אויפֿגעקומען באַסעס, באַלעבאַטיים, געשעפֿטלייט, און עס זיינען אויפֿגעקומען אַ סך ייִדישע אַרבעטער.

טויזנטער ניי-מאשינען האָבן גענומען זשומען; טויזנטער זיי-
נען אין די סוועט-שעפער אזוי ווי צוגעבונדן געוואָרן צו דער מאַשין.
אָן אַרבעטער איז דאָן געווען אזוי ווי אַ שקלאָף. די אַרבעטער
פֿלעגן צווישן זיך אזוי ריידן: — „ניי, פּראַצעווע, האַרעווע. ניי,
ביז מען קען נאָך דערלאַנגען דעם קאַפּ אַ דריי . . .“

מאָרים ראָזנפֿעלד איז דאָ אויך געבליבן ביי שניידעריי. ווי
אלע אין יענער צייט האָט ער זיך געשלעפט צו אַ נייעם דזשאַב
מיט דער „זינגער-ניי-מאָשין“ אויף זיינע פּלייצעס.

אַרבעטער האָבן דאָן געדאַרפֿט ברענגען צו דער אַרבעט
זייערע אייגענע מאַשינען.

די ערשטע שמעל האָט ער באַקומען אין אַ סוועט-שאַפּ אויף
דעלענסי סטריט.

אַט וועגן יענע ענגע, פֿאַרשטיקטע שעפער און קליינע פֿאַבריק-
לעך האָט ער שפּעטער — ווען ער איז שוין באַרימט געוואָרן —
געזונגען אויף די אַרבעטער-פֿאַרזאַמלונגען:

אַ, זעסטו די שעפער? באַטראַכט די פֿאַבריקן?
דאָס שאַפֿן די מענטשן פֿאַר מענטש זיינע גליקן;
זיי שניצן און בויען, און שפינגען און וועבן,
און שניידן, און שמידן און שאַפֿן דאָס לעבן.
דאָך פֿרעג ביי די בלויבע, וואָס צאַפֿלען און שוויצן,
ווי גרויס זייער לויב איז, און וואָס זיי באַזיצן?
אַ פֿרעג, ווי זעט אויס זייער היים, וווּ זיי קומען,
ביי נאַכט, ווען די פֿינצטערע רעדער פֿאַרשטוממען? . . .

די היים פֿון די אַרעמע איז געווען אזוי ווי דער שאַפּ — ענג
און פֿינצטער.

ווער האָט ניט געהערט פֿון די אַמאָליקע מענעמענט-היזער,
וווּ די אַרעמע ייִדישע אַרבעטער האָבן זיך געפֿלאַגט? יעדער הויז
איז געווען אַ פֿייער-פּאַסטקע, און ניט זעלטן פֿלעגן אומקומען
מענטשן אין די שרפֿות. די היזער אויף דער איסט-סייד, וווּ די

יידישע אינגעוואנדערטע האָבן זיך באַזעצט, האָט מען אויסגע-
 בוּיט ביליק און גיך, און אַן די נייטיקע מענטשלעכע באַקוועמלעכ-
 קייטן. די אַפּאַרטמענטס האָבן אויסגעזען ווי טורמע-צעלן. אַ סך
 מענעמענט-היזער זיינען אין גאַנצן געווען אַן פֿענצטער, אַן ליכט
 און אַן לופֿט. איין וואַנט איז געווען אַרײַנגעבוּיט אין דער צווייטער
 וואַנט, איין הויז — אין דעם אַנדערן. ווען עס איז אין אַ וואַנט
 שוין יע געווען אַ פֿענצטער האָט מען אַבער מער ווי די צווייטע
 הויכע, קאַלטע וואַנט אַנטקעגן ניט געזען. אין די היצן האָט
 מען זיך דאַרט געשטיקט, אין די פֿרעסט — געפֿראָרן. זומער פֿלעגט
 מען לויפֿן צו פֿאַרכאַפֿן אַ געלעגער אויפֿן דאַך. און ווינטער
 פֿלעגט מען ליגן צונויפֿגעטויליעטע אונטער שמאַטעס. . .

אין איינעם פֿון אַזאַ טענעמענט-הויז, אויף סאַפֿאַלק-סעריס, האָט
 זיך אויך אַרײַנגעקליבן מאַרים ראַזנפֿעלד. צוזאַמען מיט אים זיינען
 אין דעם זעלביקן צימער אויך געשלאָפֿן נאָך צוויי — אַן אַלטער
 שניידער און אַ סיגאַרעטן-אַרבעטער, וואָס האָט געליטן אויף די
 לונגען. פֿיל אַרבעטער בײַ טאַבאַק האָבן דאָן צוליב דער שווערער
 פּראַצע געליטן אויף שווינדזוכט. מאַרים ראַזנפֿעלד האָט וועגן
 זײַן ערשטער דירה אַזוי געשריבן :

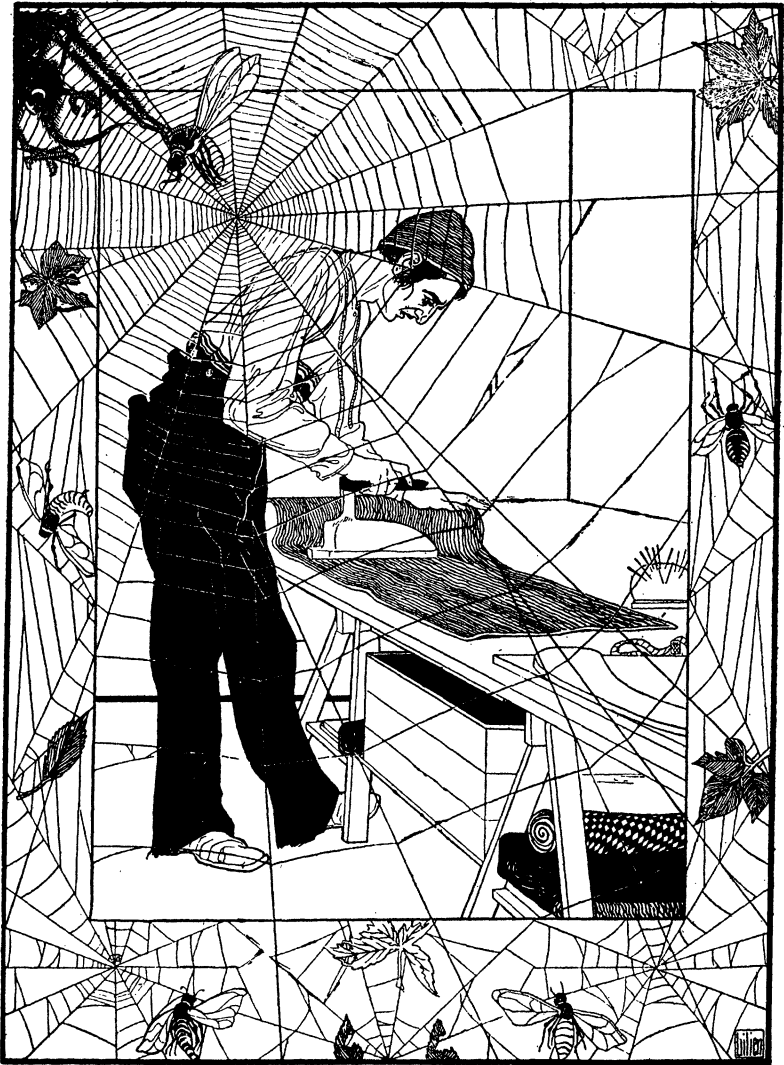
אַ צימער קאַלט און פֿינצטער,
 מ'איז שטיל, עס דאַכט זיך פּוסט ;
 נאָר דורך דער שווערער שטילקייט,
 ברעכט דורך אַ שווערער הוסט.

די היים — אין אַ טענעמענט-הויז.

די אַרבעט — אין דעם שוויץ-פֿאַבריקל.

אוי, פֿלעגט מען שוויצן אין די שוויץ-פֿאַבריקלעך ! די שקלאַ-
 פֿעריי פֿלעגט זיך יעדן טאַג ציען פֿון 5 באַגינען ביז 12 בײַ נאַכט.
 פֿאַרדינט האָט מען צוויי-דריי דאלער אַ וואָך. די אַרבעטער האָבן
 פֿון זיך די לעצטע כּוחות אַרויסגעיאַגט.

יונגע מיידלעך פֿלעגן אין יענע שעפּער אַרבעטן בלוזי פֿאַרן
 עסן. גאַר קליינע קינדער זיינען אויך אַינגעשפּאַנט געוואָרן אין
 דעם יאָך פֿון דער רוייער מאַשין. . .

אין א „שוויץ“-פאבריקל

אזוינע שעפער האָבן אין יענער צײַט עקסיסטירט ניט נאָר אויף דער איסט-סייד, צווישן די ייִדישע אינגעוואַנדערטע. דער סוועט-שאַפּ האָט דאָ עקסיסטירט נאָך פֿיל פֿרײַער איידער די יידן זײַנען געקומען צו שניידערײַ. רײַכע לײַט, אַמעריקאַנער מאַגנאַטן, אויפֿגעקומענע מיליאָנערן, ווי דזשעי גולד, שוואַב, קאַרנעגײ, און אַנדערע, האָבן זיך זײַער שלעכט באַצויגן צום אַרבעטער. היגע באַסעס פֿלעגן זיך בפּיוון יאָגן נאָך „אויסלענדישע הענט“, פּדי זיי צו פֿאַרשקלאַפֿן.

מאָריס ראָזנפֿעלד, דער יונגערמאַן מיט די ליכטיקע אויגן און מיט דעם שײַנעם קאַפּ, איז געוואָרן אַן אַפּרײַמאַר בײַ דער מאַשין. דערנאָך איז ער געוואָרן אַ פּרעסער. ער פֿלעגט פֿירן די הייסע, אַנגעגליטע אײַזנס איבער די רעק און דערפֿײַ פֿלעגט ער אונטער-מורמלען זײַנס אַ ליד. . . ניט זעלטן פֿלעגט פֿון זײַן אויג אַראַפֿ-רינען אַ טרער, און די טרער פֿלעגט פֿאַלן און זידן אויפֿן הייסן אײַזן. . .

שפּעט בײַ נאַכט פֿלעגט ער זיצן בײַ אַ ליכטל אין זײַן ענגן צימערל, אין דעם אַלטן טענעמענט-הויז און אַנשרײַבן די פֿערזן און לידער, וואָס זײַנען אים געקומען אין קאַפּ, ווען ער איז געזעסן געבויגן בײַ דער אַרבעט. אַלמט פֿלעגט ער אַרויסגיין אויפֿן „סטופּ“, וווּ די שכנים-אַרבעטער פֿלעגן זיצן און ער פֿלעגט פֿאַר זיי פֿאַרלייענען און אויסזינגען זײַן ליד. ער אַליין פֿלעגט צופּאַסן מע-לאַדיעס צו זײַנע לידער. פֿון דעם „סטופּ“ פֿלעגט מען דערנאָך גיין צו אַ פֿאַרזאַמלונג. ראָזנפֿעלד פֿלעגט דאָרט ווידער דעקלאַמירן און זינגען. שפּעטער האָט ער זײַנע לידער גענומען דרוקן אין די אַרבעטער-צײַטונגען. זײַן נאָמען איז געוואַקסן. די אַרבעטער האָבן אין אים דערזען אײַנעם, וואָס באַזינגט זײַער פֿיין, וואָס לינדערט זײַער עלנט, און וואָס קומט מיט אַ שאַרף וואָרט קעגן די בײַזע באַסעס. . .

אויף די בריקלעך פֿון די טענעמענט-הײַזער, איבער דער גאַנצער איסט-סייד, האָט מען געקענט הערן ווי מע זינגט ראָזנ-

פֿעלדס לידער. איינע פֿון די פּאָפּולערסטע לידער איז געווען טאַקע
וועגן דער טרער, וואָס זידט אויפֿן הייסן אייזן :

אַ קאַלט און פֿינצטער איז דער שאַט,
איך האַלט דעם אייזן, שטיי און קלאַפּ.
מיין האַרץ איז שוואַך, איך קרעכץ און הוסט,
עס הייבט זיך קוים מיין שוואַכע ברוסט.

איך קרעכץ און הוסט, און פרעס, און קלער,
מיין אויג ווערט פֿיכט, עס פֿאַלט אַ טרער.
דער אייזן גליט, דאָס טרערל מיין,
עס קאַכט און קאַכט און זידט ניט איין.

4. פאר רעכט און פאר פרייהייט.

און די טרער האט ניט אויפגעהערט צו זיין און צו קאכן. ארבעטער האפן זיך ארגאניזירט. עס זיינען אויפגעקומען גרויסע יוניאנס אויף דער איסט-סייד. רעדנער און פירער האפן די ארבעטער גערופן צום קאמף קעגן סוועט-שאפ און צום קאמף פאר א בעסערער וועלט. איבער די ארעמע טענעמענט-הייזער איז אויפגעגאנגען דער שיינער חלום פון סאציאליזם, פון א צייט פון גלייכהייט און פון פרייהייט.

אין יענער צייט האט זיך איבער גאנגן אמעריקע פונאנדער-געברענט דער ארבעטער-קאמף. עס זיינען אויפגעקומען מעכטיקע יוניאנס פון די מינען-ארבעטער, שטאל-ארבעטער און באן-ארבעטער. יודזשין וו. דעבס, אליין א געוועזענער באן-ארבעטער, איז געקומען מיט זיינע פלאצמיקע רעדעס. ער איז געווארן דער נביא פון אמעריקאנער ארבעטער. סטרייקס און קאמפן זיינען אויסגעבראכן אין פארשיידענע שטאטן.

אויך צווישן די יידישע ארבעטער האפן גענומען אויסברעכן סטרייקס. די איסט-סייד איז צוזאמענגעבונדן געווארן מיט דעם ארבעטער-קאמף פון גאנגן אמעריקע.

און דער שניידער-פאעט, מארים ראזנפעלד, איז געווארן דער זינגער פון די אויפגעוואכטע ארבעטער. ער האט געשריבן לידער פאר שניידער-סטרייקער, פאר וועפער-סטרייקער, און ער האט אויך געשריבן און געזונגען לידער וועגן די סטרייקס פון די באן-ארבעטער און מינען-ארבעטער.

איין מאל, ווען די ארבעטער פון שאפ, ווו מארים ראזנפעלד האט געארבעט, זיינען אויפגעקאכט געווארן פון א בייזער באהאנדלונג פון דעם פארמאן און פון באס, און זיי זיינען ארויס אין סטרייק,

האט מאַרס ראָזנפֿעלד, מיט גרויס צאַרן, ווי אַ נביא, אָנגעשריבן
די דאָזיקע שטאַרקע פֿערזן קעגן די אונטערדריקער :

וואָס רוקט איר אַליק דאָס פֿלויש צו זיך,
און שמייסט צו מיר די ביינער ?
וואָס מיינט איר, וואָס ? אַ הונט בין איך ?
אַ הונט מיט קהלשע ציינער ?

אַ הונט, וואָס לויפֿט אַרום אין גאַס,
און נעכטיקט אויף די בריקלעך, —
און ווען אים פֿאַלט אַ בייזן צום שפּאַס,
איז ער שוין איבערגליקלעך ?

אַ, ציטערט, ווייל איך בין אַ לייב,
ניט שפּילט מיט מיר אין שפיצלעך ;
דען קוים דערלאַנג איך זיך אַ הייב —
צערניס איך אייך אויף שפיצלעך.

איך קען די סטעפּ, איך קען דעם וואַלד,
איך בין אין יאכט געבאַרן ;
איך מו אַ ברום, עס ווערט אַ גוואַלד,
און איר דערקענט מיין צאַרן.

אַט אזוי האָט דער פּאַעט פֿאַרגליכן דעם געדריקטן אַרבעטער
צו אַ באַשעפֿעניש, וואָס זעט פּלויז אויס שוואַך און קליין, אָבער אין
דער אמתן פֿאַרמאָגט עס אין זיך די כוחות פֿון אַ לייב! . . .

דאָס ליד האָט די אַרבעטער געשטאַרקט און אָנגעפֿילט מיט
שטאַלץ. ווען זיי זיינען געגאַנגען אויף דער פּיקעט-ליין ביי זייער
שאַפּ האָט יעדער איינער אויסגעגלייכט זיינע פּלייצעס און אויפֿ-
געהויבן דעם קאַפּ. ביי יעדן איינעם איז דורכן האַרצן דורך
אַ געשריי :

— וואָס מיינט איר וואָס ? אַ הונט בין איך ? . . .

5. מאַרים ראָזנפעלד און זיין פרוי.

אַן אַרעמע היים אויף טשערי-סטריט. בײַ אַ לעמפל זיצט גע-
 בויגן אַ מאַן. ער טראַגט ברילן אויף דער נאָז, און דאָך איז זײַן
 קאַפּ שטאַרק אײַנגעבױגן צום שטיקל פאַפּיר, וואָס ער האַלט פֿאַרן
 לעמפל. קענטיק, ער איז זייער קורצזיכטיק. ער מורמלט צו זיך
 און ציילט אויף די פּינגער. דאָס ציילט ער אַזוי די טראַפֿן פֿון די
 ווערטער פֿון אַ נײַ ליד.

דער מאַן איז מאַרים ראָזנפעלד. ער איז שוין ניט מער אַזוי
 שטאַלץ און שײַן, ווי ער איז געווען, ווען מיר האָבן אים געטראַפֿן
 דאָס ערשטע מאל אויף דער שיף קײַן אַמעריקע. ער איז פֿאַר-
 דאגהט און פֿאַרצרהט. זײַנע געזיכט-שטריכן זײַנען געקרימט;
 טיפֿע קנייטשן האָבן זיך צעלייגט אויף זײַן שטערן. דער סוועט-
 שאַפּ האָט אויף אים אַרויפֿגעוואַרפֿן אַ פֿריצײטיקע עלטער. . . .
 בײַ אַ טישל לעבן בעט, אין זעלבן צימערל, זיצט אַ פֿרוי.
 דאָס טישל איז אָנגעוואַרפֿן מיט האָר. זי סאַרטירט די האָר, קעמט
 זיי, גלעט זיי, ציט זיי אױס אין גלײַכע רײַען.

דאָס איז מאַרים ראָזנפעלדס פֿרוי. ער האָט זי מיט זייער
 טאַכטער שוין לאַנג אַראַפּגעבראַכט פֿון לאַנדאָן.

און די האָר? דאָס מאַכט זי פאַרוקן פֿאַר פֿרומע אַלטע ייִדישע
 ווייבער, וואָס ווילן ניט גיין מיט די „אײַגענע האָר“. זי העלפֿט
 דעם מאַן פֿאַרדינען. זי מאַכט אויך אַ סך פאַרוקן פֿאַר פֿריזירער,
 פֿאַר האַרקרייזלער.

איר נאָמען איז אַסנע-ביילע. אַמאַל, אַמאַל איז זי געווען
 לוסטיק, יונג און שײַן. ראָזנפעלד האָט זיך באַקענט מיט איר, ווען
 זיי ביידע זײַנען געווען קינדער. שטיפֿעריש און שעמעוודיק פֿלעגן

זיי זיך שפילן און ארומלויפן ביים היימישן גרויסן טיך. פֿון דעם שפיל איז געוואָרן אַ ליבע. משהיאַנקעלע האָט זיינע ערשטע ליבע-לידער פֿאַר איר געשריבן.

זינט דעמאָלט זיינען אוועק אַ סך יאָרן. זיי האָבן אַ סך דורכגעלעבט. זיי האָבן זיך אַ סך אָנגעליטן. דאָ, אין ניו-יאָרק, איז זייער פֿאַמיליע פֿאַרגרעסערט געוואָרן. אַסנע-ביילע האָט גע- באָרן נאָך דריי קינדער: צוויי מיידלעך און אַ יינגל. די מיידלעך האָט מען גערופֿן: פֿריידעלע און רייזעלע, און דאָס יינגל האָט מען אַ נאָמען געגעבן יוסף, אָדער, יאַסעלע. דאָס עלטערע מיידל, די וואָס איז געווען אין לאַנדאָן, האָט געהייסן דעבי.

ניט געווען אין שטוב גענוג ברויט. ניט געווען קיין דירה- געלט צו דער צייט. ראָזנפֿעלד האָט ווייניק פֿאַרדינט — סײַ פֿון זײַן פּרעסערײַ און סײַ פֿון זײַנע לידער. אויך די פֿאַרוקן האָבן ווייניק אַרײַנגעבראַכט. אָבער אַסנע-ביילע האָט זיך געטרייסט:

— איז דאָך מײַן מאַן פֿאַרימט. וווּ מע גייט הערט מען זיינגען זײַנע לידער. אונדזערע לידן זײַנען ניט געווען אומזיסט.

אַט איז, מיט אַ פֿאַר טעג צוריק, געווען אַ גרויסע דעמאָנ- סטראַציע צום ערשטן מײַ. טויזנטער אַרבעטער האָבן זיך גע- צויגן פֿון ראַטגערס-סקווער ביז צו דער פֿערצנטער גאַס. דאָרט האָט מען געהאַלטן הייסע רעדעס; דאָרט האָט מען געזונגען דעם אינטערנאַציאָנאַל און די מאַרסעליעזע. אָבער נאָך דעם האָט מען אויך געזונגען ראָזנפֿעלדס לידער. מען האָט געזונגען זײַן ליד: „פֿרײַהייטס-סאַלדאַטן“ און מען האָט געזונגען זײַן ליד: „די מאַשין“. אַרבעטער האָבן געטראָגן ראָזנפֿעלדן אויף די הענט. אַסנע-ביילע טראַכט, ציט די האָר, און מיט אַ מאָל גיט זי אַ הייב אויף דעם קאַפּ און זאָגט:

— וואָס ציילסטו שוין דאָרט ווידער? מסתמא אַ נײַ ליד? לאַמיר הערן.

ראָזנפֿעלד האָט געענטפֿערט:

— יא, אַ ליד. איך וועל עס אַ נאָמען געבן: „זכרונות“. הערסטו, אַסנע-ביילע, עס גיט אין האַרצן אַ מאָל אזא ברען און

עם פֿארבענקט זיך מיר נאָך די פֿאָרגאַנגענע שיינע קינדער-יאָרן.
 א, איר זיסע קינדער-יאָרן! ווי ווייט בין איך פֿון אייך! גע-
 דענקסטו, ווי דו ביסט אַמאַל געקומען אין באַקשע, וווּ דער זיידע
 מיניער איז געווען אַ פֿישפּאַקטער? געדענקסטו די גאַלדענע פֿי-
 שעלעך, וואָס מיר האָפּן געכאַפּט? געדענקסטו די חברים, שטי-
 פֿערס, וואָס זיינען געלאָפּן אין וואַלד נאָך יאַגדעס? קום, אַסנע-
 ביילע, דו קענסט דאָך זינגען, לאַמיר איצט אַזוי שמיל צוזאַמען
 אויסזינגען מיין ליד וועגן יענע יאָרן. שעם זיך ניט. זינג. . .
 און מאַרים ראַזנפֿעלד האָט זיך אויפֿגעשטעלט, צוגעקומען
 נעענטער צו זיין פֿרוי, און אַנגעהויבן:

פֿאַר דעם ציימל נעם מיך, מאַטקע,
 איך וועל זיין דיין פֿערד.
 נעם דעם שמריקל פֿאַר אַ לייצקע,
 דעם שמעקן פֿאַר אַ שווערד.
 מאַרש אַהין, אויף יענע בערגלעך,
 אין דער פֿרישער לופֿט,
 איצקע וואַרט שוין מיט אַ באַנדע,
 הערסטו, ווי ער רופֿט?
 זעסט אים אויפֿן שפיץ פֿון בערגל,
 דאַרטן פּאַזע טינד?
 אַך, איר זיסע קינדער-יאָרן,
 ווייט בין איך פֿון אייך.

ראַזנפֿעלד האָט געזונגען און אַסנע-ביילע איז ביסלעכווייז
 אויך אַריינגעפֿאַלן אין דעם זעלביקן טאָן און מיטגעזונגען. זי
 פֿלעגט גאָר גיך זיך אויסלערנען איר מאַריסעס אַ ליד. . . זי האָט
 מיטגעזונגען און אירע אויגן זיינען איר פֿול געוואָרן מיט טרערן:

אַך, איר זיסע קינדער-יאָרן,
 ווייט בין איך פֿון אייך!

און די פֿערזן האָפּן ווייטער און ווייטער זיך געוועבט, און דער
 ניגון איז געוואָרן אַלץ רירנדיקער. דאָס האָט ראַזנפֿעלד אין ליד
 זיך געקלאַנגט אויף דעם, וואָס די זיסע קינדער-יאָרן זיינען אַזוי

גיך פֿאַרבײַ; אויף די לײַדן וואָס זײַנען דערנאָך אָנגעקומען;
אויף דעם, וואָס דאָס לעבן איז פֿול מיט פֿײַן.

און מיט אַ מאָל האָט ראָזנפֿעלד, אזוי זײַנגענדיק, גאָר פֿאַרגעסן
אָן דער איצטיקער פֿײַן, און ס'האַט זיך אים פֿאַרגעשטעלט, אז
אַט, און ער האַלט דאָך גאָר אײַן. מיטן טאַנצן דאַרטן, אַרום דער
לופֿטיקער מיל, פֿײַ דעם זילבערנעם טײַך, אַרום די פֿלײַענדיקע
קוסטעס, — ער טאַנצט דאַרטן און, אַסנע-פֿײַלע, איז יונג און שײַן,
און זי טאַנצט צוזאַמען מיט אים. . .

אזוי שטייענדיק און טרוימענדיק לעבן זײַן פֿרוי, אין דעם
אַרעמען צימערל, האָט ער גענומען זײַנגען אַ נײַעם פֿערו:

שפּיל אַ ווײַלע לענגער, קלעזמער,
זאָג, וואָס איז די אײַל?
איך בין דאָך אײַן מיטן טאַנצן,
שפּיל נאָך, שפּיל אַ ווײַל!
זעסטו ווי די ליבסטע מײַנע,
שײַנט אײַן בלומענקראַנץ?
זעסטו ווי ווונדערשײן מיר שוועבן
אין דעם צױבערטאַנץ?
שנעל, געליבטע! עס פֿאַרשטומען
אַלע סטרונעס גלײַך!
אַך, איר זיסע קינדעריאַרן,
ווייט בין איך פֿון אײַך.

אַסנע-פֿײַלע האָט שטילערהײַט מיטגעזונגען. בײַדנס ליב-
שאַפֿט צו דער פֿרײַער פֿלײַענדיקער נאַטור, צום וואַלד און פֿעלד,
האַט זיך אויסגעגאַסן אין דעם ליד אַט אזוי ווי אַ פֿרישער רעגן
וואָס גיסט זיך אַראָפּ אויף טרוקענער ערד. . .

מיט אַ מאָל האָט אַ שכן, איבערן ווענטל, גענומען קלאַפֿן, און
בײַזערן זיך:

— וואָס האָט איר זיך דאַרט צעזונגען, וואָס? אַ צײַגלײַכערשע
חתונה פֿײַ אײַך? ס'געהערט אַ ביסעלע! די בײַנער פֿרעכן,
און מע לאַזט נײַט שלאָפֿן!

6. יאסערע.

ס'איז פֿיר א זייגער באַגינען. א קאלטער, ווינטערדיקער פֿרי-מאָרגן. ראָזנפֿעלד איז שוין וואַך. מע דאַרף גיין אין שאַפּ אַרניין. אין צימער איז פֿינצטער. ראָזנפֿעלד טאַפּט מיט די הענט, זוכט זינע זאַכן. ער וויל ניט אַנצינדן דאָס לעמפל ניט אויפֿצוועקן דאָס קינד וואָס שלאָפּט.

איז איז דאָס א קינד, א גאַלדן ייִנגעלע! ווי ער לאַכט! ווי שוין ער רעדט און פּלאַפּלט!

די נאַכט איז ראָזנפֿעלד, ווי אלע מאָל, געקומען אַהיים זייער שפּעט. דער באָס יאַגט. ס'גייט צו קריסטמעס און מע דאַרף פֿאַרטיק מאַכן א סך נייע רעק. אַנדערע אַרבעטער זינען אין גאַנצן געבליבן שלאָפֿן אין שאַפּ. עס לוינט זיך ניט צו גיין אַהיים, אַז אַט איז שוין איינס ביי נאַכט. און ניט שפּעטער פֿון באַגינען דאַרף מען שוין ווידער זיין ביי דער אַרבעט.

ווען ראָזנפֿעלד איז געקומען אַהיים, פֿינף מינוט נאָך איינס ביי נאַכט, האָט ער מיט זיך אין קעשענע מיטגעבראַכט א קליין ביכעלע. דאָס איז געווען אַ העפּטל אַזאַ מיט לידער פֿון דעם ייִדיש-דיטשישן פּאַעט, היינריך היינע, וואָס ער האָט געלוינען ביי אַ פּעדלער פֿון אלטע ביכער. ראָזנפֿעלד האָט גוט געלייענט דיטשיש. ער פֿלעגט זייער ליב האָבן צו ליינען היינעס לידער. אַ טייל פֿון היינעס לידער האָט ער געקענט אויף אויסווייניק, און ער האָט געוואָלט אַליין איבערזעצן אין ייִדיש אַ סך פֿון היינעס פּאַעמען.

ער איז געווען מיד און צעבראַכן פֿון שאַפּ. דאָך האָט ער קוים-קוים אַנגעדרייט דאָס לעמפל און מיט אַ פּאַפּיר פֿאַרשטעלט

דאס ליכט עם זאל ניט פאלן אויפן קינד אין בעטעלע. פארן טונקעלן ליכט האט ראזנפעלד נאך א שעה צייט אריינגעקוקט אין קליינעם ביכעלע. די ליפן זיינע האפן זיך פסדר באוועגט ווי ער וואלט פעעס גערעדט צו זיך. . . .

ער האט זייער ווייניק געשלאפן. ער מוז אבער אינלן צוריק אין שאפ אריין. די ארבעט ווארט. . . די ארבעט יאגט.

מארים ראזנפעלד האט לעצטנס געפרווט ארויסרייסן זיך פון סוועט-שאפ. אבער ס'איז אים ניט געגאנגען. ער האט געפרווט צו פארדינען ווי א פארלייענער אויף פארזאמלונגען, ווי א דעקלא-מאטאר און ווי א זינגער. ער האט געזונגען פארן עולם, און האט געזונגען מיטן עולם. ער פלעגט די צוהערערס לערנען צו זינגען זיינע מעלאדיעס. א פאר מאל איז ער שוין אויך געווען צוגעפארן אין פילאדעלפיע, ווו ס'איז שוין דעמאלט אויך געווען א היפשע יידישע באפעלקערונג. ער איז שוין אויך געווען אין באסטאן, אין באלטימאר. די וועבערס פון פעטערסאן האפן שוין אויך געהאט גערופן צו זיך דעם ניו-יארקער זינגענדיקן שניידער.

אבער פון דעם אלעמען האט ער פארדינט, ווי מע זאגט, וואסער אויף קאשע.

אין ניו-יארק האפן גענומען ארויסגיין ארבעטער-צייטונגען, און ראזנפעלד האט דארט געדרוקט זיינע לידער. אלע זיינען געווען באנייטערט. אבער דער האנאראר פאר די לידער איז געווען זייער א קליינער, א דאלער א ליד, צוויי דאלער, העכסטנס — דריי דאלער.

— נו, מארים, צוריק אין שאפ אריין!

אזוי האט ער ביטער גערעדט צו זיך אליין. און ווידער האט ער גערעדט צו זיך סארקאסטיש:

— גיי, שמעפ אויס דיניע שורות אויף דער מאשין. . .

און איצט איז נאך פיר אזייגער באגינען. ראזנפעלד איז שוין אנגעטאן. ער גייט צו צום בעטל און גיט א קוק אויפן קינד. יאסעלע שלאפט. אין צווייטן קליינעם צימער שלאפן די מיידלעך.

נאך א מאל א קוק אויפן קינד און — ארויס.
 איינס אזויגער ביי טאג איז געקומען צו אים אין שאפ אריין,
 אויף דעלענס-סמריט, זיין מאכטערל דעבי. זי האט אים געבראכט
 אַנבײַסן. אַהיים גיין עסן קען מען ניט. ניטאָ קיין צײַט.
 — דעבי, וואָס מאַכט יאָסעלע!

האַט דעבי געענטפֿערט:

— שוין אַ גאַנצער מענטש! ער רעדט שוין אַ ביסל. ער
 פֿרעגט אַלץ: — מאַ, וווּ איז פּאָ?
 פֿון דעביס קינדערשן גרום האַט דעם מאַטן, דעם שניידער-
 פּאַעט, פֿאַרקוועטשט בײַם האַרצן.
 ווידער אַ מאַל איז נאַכט, און ווידער שלאַגט דער זייגער
 צוועלף.

אין מיטן נאַכט.

ראַזנפֿעלד קומט אַהיים און זיין האַרץ איז פֿול מיט בענק-
 שאַפֿט. ער וויל ריידן צום קינד, שפּילן זיך מיט אים. אָבער
 יאָסעלע שלאַפֿט. ווען ער גייט אוועק באַגינגען — שלאַפֿט יאָסעלע.
 קומט ער אַהיים שפּעט אין דער נאַכט — שלאַפֿט יאָסעלע ווידער.
 ער זעט אים קיין מאַל ניט אַ וואַכעדיקן.
 אַסנע-ביילע דערציילט אים וואָס פֿאַר אַ טײַער קינד דאַס איז.
 זי גיט אים איבער יאָסעלעס חכמות.
 ליגנדיק אזוי אויפֿן געלעגער האַט ראַזנפֿעלד גענומען מורמלען
 צו זיך:

— איך האָב אַ קליינעם ייִנגעלע.

און די ווערטער האָפּן אים שוין ניט אָפּגעלאָזט.

— איך שרײַב אָן אַ ליד וועגן מיין ייִנגעלע. איך האָב שוין
 די ערשטע פֿערזן.

אזוי האַט אים אַ בליץ געטאָן אין מוח.

און מיט צוויי טעג שפּעטער האַט מאַריס ראַזנפֿעלד פֿאַר אַ
 גרופּע אַרבעטער אין קלינטאָן-האַל שוין געלייענט זיין נײַ ליד: —
 איך האָב אַ קליינעם ייִנגעלע.

דאָס ליד איז איבער נאָכט באַרימט געוואָרן אין ייִדישן אַר-
בעטער-קוואַרטאַל.

— מיין ייִנגעלע, מיין ייִנגעלע.

אַלע האָבן גערעדט וועגן ראָזנפֿעלדס נני ליד.

ס'איז קיין ווונדער ניט: דאָס ליד איז וועגן ראָזנפֿעלדס
ייִנגעלע, יאַסעלע. אָבער אין דער זעלביקער צייט איז עס אויך
אַ ליד וועגן אַלע אַנדערע „יאַסעלעך“, וועגן אַלע אַנדערע ייִנגעלעך
פֿון די אַרעמע היימען.

און אַנגעשריבן האָט עס ראָזנפֿעלד מיט אַזוי פֿיל צארטקייט,
מיט אַזוי פֿיל פֿאַטער-ליבע.

קענט איר דאָס ליד? אַלע קענען עס:

איך האָב אַ קליינעם ייִנגעלע,

אַ זונעלע נאָר פֿיין;

און ווען איך זע אים, דאַכט זיך מיר —

די גאַנצע וועלט איז מיין.

נאָר זעלטן, זעלטן, זע איך אים,

מיין שיינעם ווען ער וואַכט.

איך טרעה אים אימער שלאָפֿנדיק,

איך זע אים נאָר ביי נאַכט.

די אַרבעט טרניבט מיך פֿרי אַרויס,

און לאָזט מיך שפעט צוריק.

אַ, פֿרעמד איז מיר מיין אייגן לייב,

אַ, פֿרעמד מיין קינדס אַ בליק.

איך קום צעקלעמטערהייט אַהיים,

אין פֿינצטערניש געהילט.

מיין בלייבע פֿרוי דערציילט מיר באַלד,

ווי פֿיין דאָס קינד זיך שפּילט.

... איד האב א סליינעם יינגעלע

ווי פֿיין עם רעדט, ווי קלוג עם פֿרעגט :
 — א, מאמע, גוטע מא,
 ווען קומט און ברענגט א פעני מיר,
 מיין גוטער, גוטער פא ?

איך הער זיך צו, און אהיל, — עם מוז
 יא, יא, עם מוז געשען !
 די פֿאַטער-ליבע פֿלאַקערט אויף :
 — עם מוז מיין קינד מיר זען !

איך שטיי בני זיין געלעגערל,
 און זע, און הער, און שא !
 א טרוים פֿאַוועגט די ליפעלעך :
 — א, ווו איז, ווו איז פא ?

איך קוש די בלויע אייגעלעך,
 זיי עפֿענען זיך, א, קינד !
 זיי זעען מיר, זיי זעען מיר,
 און שליסן זיך געשווינד.

— דא שטייט דיין טאטע, טייערער,
 א פענעלע דיר, נא !
 א טרוים פֿאַוועגט די ליפעלעך :
 — א, ווו איז, ווו איז פא ?

איך בלייב צעווייטקט און צעקלעמט,
 פֿאַרביטערט און איך קלער :
 — ווען דו דערוואַכסט א מאַל, מיין קינד,
 געפֿינסטו מיר ניט מער. . .

ווען אסנע-ביילע האָט געהערט דאָס ליד האָט זי מיט פֿינכמע
בליקן און מיט אַ שמילן קול געזאָגט צו איר מאַן :

— פֿריער האָט מען געזונגען דינע לידער וועגן אונדזערע
טעכטער און איצט וועט מען זינגען וועגן אונדזער פֿן-יחידל. אונ-
דזערע קינדער, זייערע קינדער — אלעמענס קינדער! . . .

מיט אירע רייד וועגן די טעכטער האָט אַסנע-ביילע געמיינט
אויך די אַנדערע לידער פֿון איר מאַן, אין וועלכע ער באַשרייבט
אין טרויעריקע פֿערזן ווי גאָר יונגע מיידלעך יאָגן זיך באַגינען
צו דער אַרבעט. ער באַקלאַגט זייער ביטערן מזל. דאָס ערשמע
ליד וועגן אזא יונג מיידל האָט ער אָנגעשריבן ווען זיין עלטערע
מיידל איז איין מאָל, אין באַגינען, אַוועק אַרבעטן אין אַ סוועט-
שאַפּ.

דאָס ליד זינגט זיך אַזוי :

ווהיה, ווהיה, דו שיינעם קינד?
די וועלט איז נאָך ניט אָפֿן!
אַ, זע ווי שמיל דאָ איז אַרום,
פֿאַר טאָג, די גאַסן שטייען שמום, —
ווהיה, ווהיה, אַזוי געשווינד,
איצט איז דאָך גוט צו שלאָפֿן.

די בלומען טרוימען דאָך נאָך, זעסט?
עס שווינגט נאָך יעדער פֿויגלנעסט,
ווהיזן פֿאַרט טרױבט עס דיך אַצינד? —
ווי לויפֿסטו, זאָג, באַגינען?
— איך גיי פֿאַרדינען!

דאָס איז איין ליד וועגן אזא מיידעלע. דאָן האָט ער אָנגע-
שריבן נאָך אַ ליד וועגן אזא קינד. מען האָט עס טויזנט מאל גע-
זונגען און איבערגעזונגען אין די אַרבעטער-היימען, אין די שעפּער,
און אויף די מיטונגען.

דער אנהייב גייט אזוי :

עס האָט אי געשנייט, אי גערעגנט,
און גייענדיק שנעל דורך דער גאַס,
אַ מיידעלע האָב איך באַגעגענט,
האַלב נאַקעט, און באַרוועט און נאַם.

און דאָס ליד באַקלאַגט זיך אזוי אויף דעם אַרעמען לעבן פֿון די
יונגע קינדער, וואָס האַבן גיט קיין היים, וועמען די נויט טרײַבט
ארויס אין גאַס; אויף די בלאַסע קינדער, וואָס האַבן גיט קיין
זליק און ווייסן גיט פֿון קיין קינדהייט.

דערפֿאַר ווערט דאָס האַרץ מיר צערניסן,
דערפֿאַר הייב איך אויף אַ געשריי!
דערפֿאַר נאָר, יאָ, וואָלט איך דיך קושן,
דיר העלפֿן און שטילן דיין וויי.

יא, אזוי האָט געטאָן דער דיכטער, מאַרים ראָזנפֿעלד. ער
האָט אויפֿגעהויבן אַ געשריי, און אין דער זעלביקער צײַט האָט
ער מיט זײַנע לידער אויך געשמילט דעם וויי און געלינדערט די
פֿיין פֿון די אַרעמע מענטשן.

7. גליקלעכע טעג.

דאס יידישע לעבן אין אמעריקע איז געוואקסן און האט זיך ביסלעכווייז אינגעשטעלט. א נייער גרויסער אימיגראציע-שטראם איז אנגעקומען אהער אין די שפעטערדיקע יארן. א סך יידן האבן זיך באזעצט ניט נאר אין ניו-יארק, נאר אויך אין אנדערע גרעסערע און קלענערע שטעט פֿון לאנד. צוזאמען מיט די אימיגראנטען איז אמעריקע געוואקסן!

אין דעם גרעסטן יידישן צענטער, אין ניו-יארק, האט זיך פֿור-גאנדערגעפליט דער יידישער טעאטער און גרויסע יידישע אקטיאָרן האבן זיך באוויזן. יידישע צייטונגען האבן געקראָגן אלץ מער לייענער.

מיט דעם אימיגראציע-שטראם זיינען אהער אויך געקומען גוטע שרײַבערס און רעדנערס. נאך שרײַבערס זיינען דא גופֿא ארויסגעקומען פֿון היגן שאַפּ. טאקע אזוי ווי מאָריס ראָזנפֿעלד. אלע דא, אין דער גרויסער שטאָט ניו-יארק, האבן גענומען באַמערקן דאָס נייע לעבן פֿון דעם יידישן אימיגראַנט אויף דער איסט-סייד.

מען האט זיך געוונדערט:

— זעט נאָר, זעט! זיינען געקומען אהער אַרעמע יידישע איינוואַנדערער און זיי האבן דא גענומען בויען אַן אייגן לעבן! געקומען אהער געיאָגטע און געפלאַגטע און געבראַכט מיט זיך אזוי פֿיל אידעאלאָגן, אזוי פֿיל מוט און שיינע חלומות!

אין יענער צײַט האָט מען אויך אויסער דער איסט-סייד דער-
הערט די שײַנע קלאַנגען פֿון מאָרים ראָזנפֿעלדס ליד. אַ פֿאַר פֿון
זײַנע שאַפֿלידער זײַנען דערשינען אין אַן ענגלישער איבערזעצונג.
די לידער האָבן אַרויסגערופֿן גרויס באַגײַסטערונג. זײ האָבן
אויפֿגעפֿנט אַ נײַעם ווינקל פֿון היגן אַמעריקאַנער לעבן —
דאָס לעבן אויף דער איסט-סייד; געוויזן די לײַדן פֿון סוועט-שאַפֿ
און די קאַמפֿן פֿון די אַרבעטער.

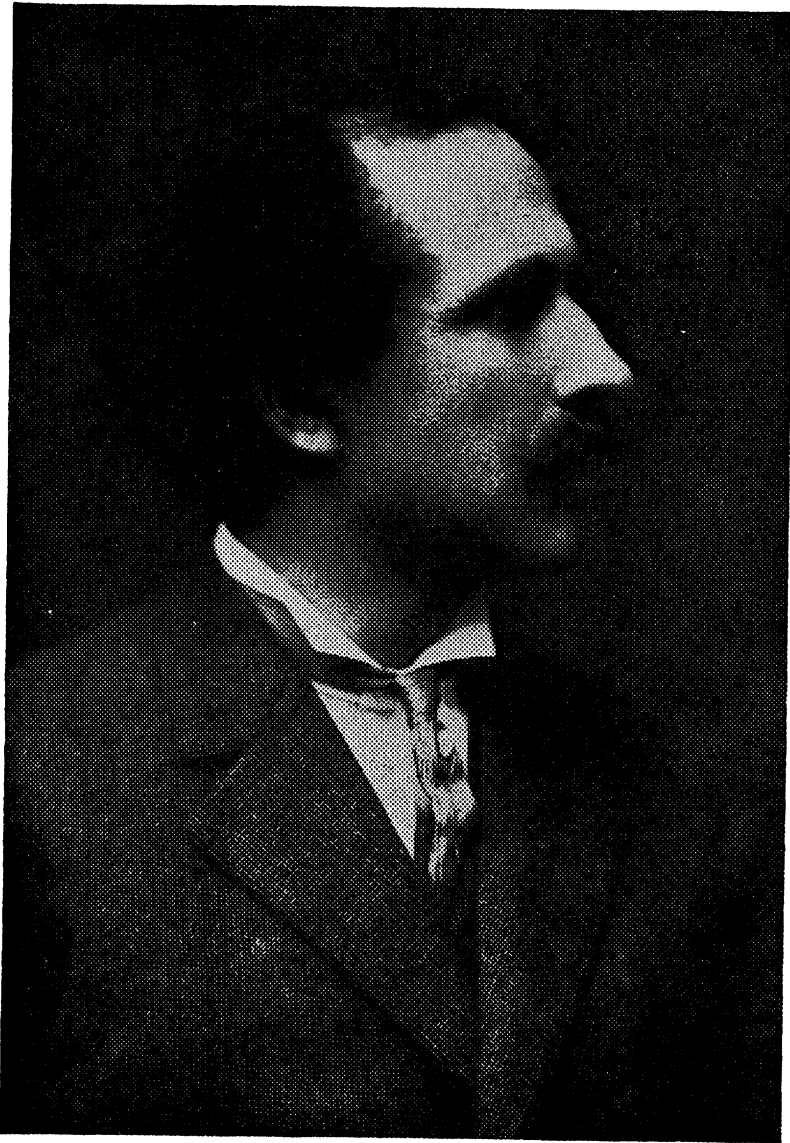
די לידער זײַנען דערגאַנגען צו אַ באַרימטן געלערנטן, אַ
פּראָפֿעסאָר פֿון סלאַווישע שפּראַכן אין דעם האַרוואַרד-אוניווער-
סיטעט (אין קעימברידזש, מאַסאַטשוסעטס) מיט דעם נאָמען
פּראָפֿעסאָר לעאַ ווינער.

יענער געלערנטער איז פשוט מיטגערױסן געוואָרן פֿון דעם
דיכטערס טאַלאַנט! ער איז ממש איבערראַשט געוואָרן. אַ
פשוטער שניידער, אַן אימיגראַנט, אַ שקלאַף פֿון סוועט-שאַפֿ,
זאַל שרײַבן אַזױנע שײַנע לידער! אַזױנס האָט דאָך נאָך קיין מאַל
ניט פּאַסירט. דיכטער זײַנען דאָך געוויינלעך אַרויסגעקומען ניט
פֿון קיין שאַפֿ. און דאָ קומט אַן אַרעמער אַרבעטער מיט אַזױ פֿיל
געפֿיל, מיט אַזױנע רירנדיקע קלאַנגען!

און פּראָפֿעסאָר לעאַ ווינער האָט גענומען און אַליין איבער-
געזעצט אויף ענגליש אַ גאַנץ ביכל פֿון ראָזנפֿעלדס לידער און עס
אַרויסגעלאָזט אונטער דעם נאָמען: „סאַנגס פֿראַם דהי געמאַ“
(געזאַנגען פֿון דער געמאַ).

די איבערגעזעצטע לידער האָבן געמאַכט אַ גרויסן רושם אין
אַמעריקע. צײַטונגען און זשורנאַלן האָבן געדרוקט אַרטיקלען וועגן
דעם; אַמעריקאַנער רעפּאָרטערס זײַנען געקומען צום אַרעמען
דיכטער, אים צו פֿרעגן: — ווער איז ער? פֿון וואַס שטאַמט
ער? מאָרים ראָזנפֿעלדס בילד איז דערשינען אין אַ סך ענגלישע
צײַטונגען.

ראָזנפֿעלדס לאַגע איז בעסער געוואָרן. מען האָט אים גע-
האַלפֿן זיך צו שטעלן אויף די פֿיס. זײַנע ביכער האָבן זיך
גענומען פֿאַרקויפֿן אַלץ מער און מער. מען האָט אים געלאָרן

מאריס ראזנפעלד
1862 - 1923

צו פֿאַרשיידענע פֿאַרזאַמלונגען אין גאַנץ נייע קרייזן. מען האָט אים אויך געלאָדן פֿאַרצולייגען זײַנע לידער אין אוניווערסיטעטן. ער האָט דאָרט געלייענט די איבערגעזעצטע לידער אין ענגליש, און אויך זײַנע לידער אין ייִדיש, און ער האָט זיי פֿאַרטייטשט פֿאַר די סטודענטן.

די „לידער פֿון דער געטאָ“ האָבן ראָזנפֿעלדס נאָמען אויך באַקאַנט געמאַכט אין אייראָפּע.

ראָזנפֿעלד און זײַן משפּחה האָבן זיך איבערגעצויגן אין אַ בעסערער דירה. איין מאל האָט עמעצער אָנגעקלאַפּט אין זייער טיר. ווען אַסנע-ביילע האָט געעפֿנט די טיר, האָט זי דערוען פֿאַר זיך אַ שיינע, פֿײַן געקליידטע יונגע אַמעריקאַנער דאַמע. יענע האָט געפֿרעגט אין ענגליש :

— וווינט דאָ דער פּאָעט, מאַרים ראָזנפֿעלד ?
אַסנע-ביילע האָט גענומען רופֿן :

— מאַרים, אַ דאַמע וויל דיך זען, וועגן דיײַנע לידער, מסתּמא. די דאַמע איז געווען די אַמעריקאַנער שרײַבערין און פּאָעטע-טע, עלים סטאַן-בלעקוועל. זי האָט צו ראָזנפֿעלדן געזאָגט :

— איך וואָלט זיך וועלן אויסלערנען די ייִדישע שפּראַך, פֿדי איך זאָל קענען אין אַריגינאַל לייענען אייערע לידער.

און אזוי טאַקע האָט זי געטאָן. ראָזנפֿעלד אַליין האָט איר געהאַלפֿן צו לערנען זיך ייִדיש. ווען עלים סטאַן-בלעקוועל האָט שוין גוט געקענט די ייִדישע שפּראַך, האָט זי איבערגעזעצט אויף ענגליש אַ סך לידער פֿון מאַרים ראָזנפֿעלד.

אַזאַ זאַך איז שפּעטער אויך פֿאַרגעקומען אין אייראָפּע מיט דעם טשעכישן דיכטער, וואָריסלאָו ווערליקי, פֿון פּראַג. אויך יענער האָט זיך גענומען צו דער ייִדישער שפּראַך צו קענען מאַרים ראָזנפֿעלדן אין אַריגינאַל.

ראָזנפֿעלדס לידער זײַנען צו יענער צײַט איבערגעזעצט גע-וואָרן אין דײַטש, פֿראַנצײזיש, רוסיש, שפּאַניש און אין אַ סך אַנדערע שפּראַכן.

דער דיכטער איז ענדלעך באַפֿרייט געוואָרן פֿון סוועט-שאַפּ
און ער האָט געהאַט בעסערע מעגלעכקייטן.

עס האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגיין די אַרבעטער-צייטונג:
„דער פֿאַרווערטס“. ראָזנפֿעלד איז דאָרט געוואָרן אַ שטענדיקער
מיטאַרבעטער. ער האָט דאָרט אַחוץ לידער אויך געדרוקט פֿינע
פֿעליעטאַנען, אַרטיקלען און באַשרייבונגען פֿון דעם היגן ייִדישן
לעבן.

און כאַטש ער איז אַליין שוין אַוועק פֿון סוועט-שאַפּ, האָט ער
אַבער ניט פֿאַרנעסן אָן די פֿאַרבליפענע אין שאַפּ און האָט ווײַטער
מיט זײַן ליד געקעמפֿט פֿאַר די אַרבעטער.

8. דער „גלות-מארש“.

איבער די גאסן פֿון ניו-יאָרק האָט זיך געצויגן אַ גרויסער מאַרש. אַ ייִדישער מאַרש. געדיכטע רייען מיט פֿאַנען און באַנערס, און מיט אַלערליי אויפֿשריפֿטן. אויף די פֿנימער פֿון די מאַרשירער איז געלעגן טיפֿער ערנסט.

דאָס זיינען די היגע יידן אַרויס אין אַ פֿראַטעסט-מאַרש קעגן די נייע פֿלוטיקע פֿאַגראַמען אויף די יידן אין אַמאָליקן רוסלאַנד, וווּ ס'האַט געהערשט דער בייזער צאַר ניקאָלעיִ.

אַלט און יונג זיינען געגאַנגען צוזאַמען. מענטשן פֿון אַלע קוואַרטאַלן; אַרעם און רייך; רבֿנים מיט לאַנגע בערד און יונגע-לייט — היגעבאַרענע; פֿרויען און קינדער. אַלע זיינען אַרויס אין פֿראַטעסט-מאַרש קעגן די פֿאַגראַם-מאַכער, קעגן די אַנטיסע-מיטן. מען האָט גערופֿן צו די אַמעריקאַנער מאַסן און צו דער אַמעריקאַנער רעגירונג נאָך הילף.

אויף די באַנערס זיינען געווען אויפֿשריפֿטן:

— שטעלט אָפֿ די האַנט פֿון מערדער!

— הערט אויף צו פֿאַרגיסן ייִדיש בלוט!

— מיר אַפּעלירן צום אַמעריקאַנער פֿרעזידענט!

דער מאַרש איז געגאַנגען איבער דער איסט-סייט; איבער אַ טייל פֿון בראַדוויי און פֿינפֿטע עוועניו. די רייען האָבן זיך געצויגן צו סאַוטה-פֿערי, ביים ברעג ים, וווּ מען האָט אַפּגעהאַלטן אַ גרויסע פֿאַרזאַמלונג אונטערן פֿרייען הימל. באַרימטע אַמערי-קאַנער האָבן געהאַלטן פֿלאַמיקע רעדעס.

מיט דעם גרויסן עולם איז אויך געגאַנגען מאַריס ראַזנפֿעלד. געווען צייטן — אַט גאָר ניט לאַנג — ווען ער איז געגאַנגען אויף דער פּיקעט-ליינ פֿון סטריקערס. איצט אָבער איז דער דיכטער געגאַנגען אין דעם ייִדיש-נאַציאָנאַלן מאַרש. דער טיפֿער ייִדישער ווייטיק האָט דורכגעדרונגען זיין פֿילנדיק האַרץ. . .

דער מאַרש איז ענדלעך אָנגעקומען צום פאַרק-פּלאַץ פֿון סאַוטה-פֿערי.

עס האָט גערעדט אַן אַלמער רב; עס האָט גערעדט אַ ייִדי-שער אַרבעטער-פֿירער. געקומען איז אויך צו זאָגן זײַן פּראָטעסט-וואָרט דער ניו-יאָרקער מעיאָר. אַ באַרימטער סענאַטאָר האָט זיך באַווײַזן אויף דער פּלאַטפֿאָרמע און דער ייִדישער עולם האָט אים אויפֿגענומען מיט הילכיקע אַפּלאַדיסמענטן.

מיט אַ מאָל זײַנען צום ברעג אָנגעקומען עטלעכע קליינע שיפֿלעך מיט מענטשן. דאָס האָבן די שיפֿלעך געבראַכט נייע ייִדישע אימיגראַנטן, וועלכע זײַנען אָנגעקומען אויף דער גרויסער שיף: „ניואַסמערדאָס“. די גרויסע שיף מיט די הויכע קוימענס איז, ווי געוויינלעך, געבליבן שטיין פֿאַראַנקערט אַ היפשע שמרעקע ווייט פֿון ברעג.

די נײַ-אָנגעקומענע אײַנוואַנדערער האָט מען — ווי אַלע אימיגראַנטן — געפֿירט צו „קעסל-גאַרדן“. אין אַ לאַנגער ריי זײַנען זיי אַראָפּ אויפֿן ברעג. פֿאַרויס זײַנען געגאַנגען צוויי קליינע קינדער און הינטער זיי אַ זיידע, אַ באַבע, מאַמעס און טאַטעס — ייִנגערע, עלטערע — מיט זייערע קעסטלעך, קערבלעך און פעק. צווישן עולם איז געוואָרן אַ גערודער:

— דאָ קומען נייע פּאַגראַם-קרבנות! — האָט מען גענומען רופֿן.

— דאָ קומען אונדזערע אומגליקלעכע ברידער!

און אַנדערע האָבן אויסגערופֿן:

— זײַט געגריסט! זײַט געגריסט, ברידער ייִדן, איר זײַט דאָ ווילקאַמען!

מאַרים ראָזנפֿעלד איז פֿון דער סצענע געוואָרן טיף גערירט. אַ טרויער האָט גענומען קוועלן בײַ אים אין האַרץ. . . זײַנע ליפּן האָבן עפעס שטיל גענומען ריידן. ער האָט זיך געזעצט אויף אַ באַנק און געקוקט אויפֿן ים.

פֿון ווייטן האָט זיך געזען די אַמעריקאַנער סטאַטוע פֿון פֿריי-הייט. פֿאַר זײַנע אויגן האָט זיך געצויגן די ריי פֿון די גאַר וואַס

אָנגעקומענע, און אַ ביסל ווייטער — די גרויסע פּראָטעסט-פּאַר-
זאַמלונג.

די ייִדישע טראַגעדיע האָט אים אויפֿגעשוידערט.
און אז ער איז אין יענעם פֿאַרנאַכט אַוועק אַהיים האָט ער
אָנגעשריבן אַ ליד מיטן נאָמען: „דער גלות-מאַרש“. דאָס ליד
באַקלאַגט די ייִדישע צרות. דאָס ליד באַוויינט די לייַדן פֿון די
וואַנדערער, וואָס ווערן געטריבן פֿון לאַנד צו לאַנד, וואָס האָבן
ניט קיין דאָך איבערן קאָפּ. . .

אויף מאַרגן האָט ראָזנפֿעלד דאָס נייע ליד געלייענט ביי
אַ גרויסער פֿאַרזאַמלונג אין קופּער-יוניאָן-האַל. אַלע האָבן באַלד
נאַכגעזאָגט די שייַנע קלאַנגען פֿון דעם ליד. פּונקט ווי זיין ליד
„מיין ייִנגעלע“, אַזוי איז אויך דער „גלות-מאַרש“ באַלד באַרימט
געוואָרן אומעטום. ס'איז באַלד אויך געשאַפֿן געוואָרן אַ מעלאָדיע
צום ליד, און אין די ייִדישע קוואַרטאַלן פֿון ניו-יאָרק האָט מען
געקענט הערן זינגען:

מיט אַ וואַנדערשטאַק אין האַנט,
אָן אַ היים און אָן אַ לאַנד,
אָן אַ גוואַל, אָן אַ פֿרייַנט,
אָן אַ מאַרגן, אָן אַ הייַנט;
ניט געדולדעט, נאָר געיאָגט,
ווי גענעכטיקט, ניט געטאָגט,
אימער וויי, וויי, וויי,
אימער גיי, גיי, גיי,
אימער שפּאַן, שפּאַן, שפּאַן —
בל זמן כּוּח איז פֿאַראַן. . .

און אַזוי האַרציק האָט זיך דאָס ליד געוונגען, פֿערז נאָך פֿערז,
שורה נאָך שורה. . .

זינגט מען דאָס ליד — דאָן עפֿענען זיך אויף די בלעטער פֿון
דער ייִדישער געשיכטע; עס עפֿענען זיך די בלעטער, וווּ עס
זייַנען פֿאַרשריבן די צרות פֿון די ייִדן דורך יאַרהונדערטער. מע
דערזעט פֿאַר זיך די אַרויסגעטריבענע ייִדן פֿון שפּאַניע, פֿון פּאַר-
טוגאַל; מע דערזעט פֿאַר זיך די ייִדישע קרבנות פֿון אַמאַליקן

פֿינצטערן מיטל-עלמער; מע דערזעט די געשלאָגענע אין די רוסישע צאָרישע פּאַנראַמען, און מע דערזעט אויך די לַיַדן פֿון די איצטיקע ייִדישע פּליטים, וועלכע ווערן געטריבן פֿון דעם פּלוטיקן היט-לערן. . .

אונדזער גבורה, ליגט אין שטויב,
אונדזער תּורה איז אַ רויב, —
אימער שלעכט, שלעכט, שלעכט,
אימער קנעכט, קנעכט, קנעכט. . .

און אזוי אַ, יאָר, נאָך יאָר,
און אזוי אַ, דור נאָך דור!
אימער טרעט, טרעט, טרעט,
אימער בעט, בעט, בעט,
אימער נויט, נויט, נויט —
און קיין גליק זאָגאַר צום טויט. . . .

דאָס ליד האָט גערירט, דאָס ליד האָט געציטערט מיט אַ הייַמער טרער. . .

געדענקט איר ראָזנפֿעלדס ליד „אַ טרער אויפֿן אייַזן“? גע-
דעקט איר די טרער פֿון פֿאַרשקלאַפֿטן אַרבעטער, וואָס זידט און
זידט אויפֿן הייסן אייַזן און וויל זיך ניט אייַנשטילן?
אזוי איז אויך געווען זיין טרער איבער די לַיַדן פֿון ייִדישן
פֿאַלק.

געדענקט איר אַבער אויך מאָרים ראָזנפֿעלדס ליד, וואָס רופֿט
צום פֿרייהייַט-מאַרש? געדענקט איר זיין ליד: — „וואָס מיינט
איר וואָס, אַ הונט בין איך“? געדענקט איר זינע לידער, וואָס
קלאַנגן שוין גאַרניט, פֿאַרקערט, זיי וועקן און מונטערן?
גלייַך נאָך דער טרער איז געקומען דעם דיכטערס טרייסמונג.
אזוי איז אויך געווען מיט ראָזנפֿעלדס לידער וועגן די ייִדישע לַיַדן.
נאָכן „גלות-מאַרש“ איז געקומען אַן אַנדער ליד — מיט האַפֿענונג.
ס'איז אזוי געווען:

אויף מאָרגן נאָך דעם פּראַטעסט-מאַרש איז מאָרים ראָזנפֿעלד

ווידער צוועק צו סאטמה-פערי, ביים ברעג פֿון ים. די גרויסע אַנ-
געקומענע פּאסאזשיר-שיף איז נאָך אַלץ געשטאַנען פֿון דער
ווייטנס. ס'איז געווען פֿאַר נאַכט. די זון איז נאָר וואָס געווען
פֿאַרגאַנגען אויף דעם ווייטן ים-האַריוואַנט. א נעבל האָט זיך גע-
נומען שפּרייטן איבערן וואַסער. און קוקנדיק צווי אויפֿן ים האָט
זיך ראַזנפֿעלדן גענומען אויסדוכטן, אַז די שיף דאַרט איז ניט סתּם
צווי אַ געוויינלעכע שיף, דאָס איז אַ ווונדערשיף, וואָס שווימט
שוין צווי אַ סך יאָרהונדערטער איבער די ימים; אַז דאָס איז די
אייביקע וואַנדערשיף, וואָס פֿירט פֿאַרפֿאַלגטע און אומגליקלעכע
פֿון איין לאַנד צום צווייטן. . . עס האָט זיך אים גענומען אויס-
דוכטן, אַז דאָס איז אַ פּישוף-שיף, וואָס לאַכט זיך אויס פֿון יעדן
שטורעם און קען קיין מאָל ניט אונטערגיין. . .
און צווי האָט ער גלייך אויפֿן אַרט, זיצנדיק צווי אויף דער
באַנק, גענומען זינגען אַ ניי ליד :

פֿילע שיפֿן גייען אונטער,
און דערגרייכן ניט דעם ברעג.
אונדזער שיף גייט שטאַלץ און זיכער,
כאַטש געפֿערלעך איז איר וועג.

זי לאַכט אויס די גרעסטע שטורעמס,
און די ימים ווילד און טיף;
אונדזער שיף איז פֿעכט און אייביק,
אונדזער שיף, די שטאַרקע שיף.

ס'איז צווי ווי דאָס ליד וואַלט געזאָגט :
— מיר יידן פֿאַרלירן ניט אונדזער מוט. שטאַרקע הערשער
פֿון אַ מאָל זינגען שוין לאַנג אונטערגעגאַנגען; ווילדע פֿאַרכאַפּערס
און אונטערדריקערס זינגען פֿאַרשווינדן געוואָרן; גרויסע אימפע-
ריעס, ווי אשור און בבל און רוים זינגען צעפֿראַכן געוואָרן. אָבער
די יידן זינגען געבליבן לעבן. די „ידישע שיף“ איז ניט אונטער-
געגאַנגען, און —
זי וועט ניט אונטערגיין! . . .

9. נייע מרויעריקע טעג.

מאָרים ראָזנפֿעלד איז צו יענער צײַט אַרײַנגעקומען אין אַלע קרײַזן פֿון ייִדישן לעבן. אײנער האָט געזאָגט: „ער איז דער אַרבעטער-דיכטער“; אַ צווייטער האָט געזאָגט: „ער איז אונדזער נאַציאָנאַלער דיכטער“. אַלע האָבן אים פֿאַרערמ. נײַע קלאַנגען האָבן זיך גענומען וועקן אין אים. ער האָט גענומען שרײַבן און זינגען אויך שײנע לידער וועגן דער נאַטור; שײנע לידער וועגן ייִדישע יום-טובֿים — וועגן פֿסח און חנוכה, און וועגן אַנדערע יום-טובֿים; ער האָט גענומען זינגען שײנע ראַמאַנטישע ליבע-לידער; ער האָט אויך גענומען שרײַבן לידער פֿון אַלמע ייִדישע לעגענדעס, קינדער-לידער, און אויך נײַע לידער וועגן די אַרעמע אויף דער וועלט. . .

דער דיכטער האָט דאָן פֿערזענלעך געהאַט בעסערע, גליקלע-כערע טעג ווי פֿרײַער.

אַבער לאַנג האָט דאָס גליק זײַנס נישט אַנגעהאַלטן. ווידער זײַנען אַנגעקומען טראַגישע טעג פֿאַר דעם דיכטער, וואָס האָט אַזוי פֿיל איבערגעלעבט אין זײַן לעבן!

זײַן זון, יוסף (יאַסעלע), זײַן „ינגעלע“, וועלכער איז געוואָקסן שײן און געראַטן, איז פֿלוצעם קראַנק געוואָרן אויף אַ שווערער קראַנקהייט און איז געשטאַרבן אין עלטער פֿון פֿופֿצן יאָר.

דאָס דאָזיקע גרויסע אומגליק האָט דעם דיכטער אין גאַנצן צעבראַכן. ער איז פֿאַראַליזירט געוואָרן אויף אַ האַלבן קערפֿער און די אויגן זײַנע זינגען שטאַר געוואָרן. ער האָט געהאַלטן בײַם פֿלינד ווערן.

גומע מענטשן, זיינע פֿרײַנד און פֿאַרערערס, האָבן גענומען זאמלען אַ הילפֿפֿאַנד פֿאַר אים, מען האָט אים ניט געלאָזט פֿאַלן.

זײַנען אזוי פֿאַרביי צוויי יאָר. ראַזנפֿעלד איז אַ ביסל געקומען צו זיך פֿון דער קראַנקהייט. זײַן ליד האָט זיך אויפֿס נײַ גענומען רײַסן צום לעבן. . . אַ גרופֿע פֿרײַנד האָבן דאָן אַראַנזשירט פֿאַר אים אַ רײַזע קײַן אייראָפּע.

— פֿאַרט, רוט זיך אױס, זײַט געמרייסט! — האָבן אים די פֿרײַנד צוגעוונטשן.

ראַזנפֿעלד איז געווען אין ענגלאַנד און ער האָט באַזוכט די אלטע שעפּער, וווּ ער האָט דאָרט אַמאָל געאַרבעט; ער איז דערנאָך געווען אין פֿראַנקרײַך און אין דײַטשלאַנד, און אומעטום האָט מען אים אויפֿגענומען מיט גרויס פֿכוד. אויך ניט-ײַדן האָבן אים געקענט פֿון די לידער זײַנע, וואָס זײַנען איבערגעזעצט געוואָרן אויף אַ סך שפּראַכן.

אלע זײַנען געקומען אַ קוק טאָן אויפֿן דיכטער פֿון נײַ-יאָרקער „איסט-סייד“.

נאָך גליקלעך האָט זיך ראַזנפֿעלד געפֿילט, ווען ער האָט באַ-זוכט די ייִדישע שטעט אין גאַליציע און אין פּוילן. די ייִדן האָבן אים אויפֿגענומען ווי דעם שענסטן שליח פֿון אַמעריקע!

ווען ער איז צוריקגעקומען פֿון זײַן רײַזע האָט ער זיך ווידער גענומען צום שרײַבן. זײַנע אויגן זײַנען אים בעסער געוואָרן. ער האָט אָנגעשריבן אַ בוך נײַע לידער און אויך אַ בוך מיט רײַזע-פֿאַשרײַבונגען.

מיט אַ פֿאַר יאָר שפּעטער האָט מען אין נײַ-יאָרק געפֿינערט זײַן פֿופֿציקיאָריקן יוביליי.

דאָס איז געווען דער לעצטער ליכטיקער שטראַל אין זײַן לעבן.

נאָך דעם יוביליי האָט אים ווידער גענומען גײַן שלעכט. ווידער אַ מאָל האָט זיך די קראַנקהייט געשטאַרקט איבער אים. ער איז געוואָרן געבױגן, אומעטיק, און צעפֿראַכן. . . ער האָט

אויך אויפגעהערט צו שרייבן אין „פֿאַרווערטס“. אַפּגעריסן פֿון זײַנע לײענערס האָט זיך מאַרים ראָזנפֿעלד גענומען פֿילן אַלץ עלנטער און עלנטער.

צו יענער צײַט האָט מען געקענט זען ווי ער בלאַנדזשעט אַרום אײנער אַליין אײבער קראַטאַנאַ פּאַרק, אין בראַנקס, אַדער אײבער אָן אַנדער פּאַרק. ער האָט זײער לײב געהאַט אַרומצוגײן צווישן בײמער. ער איז געגאַנגען שטאַרק אַנגעבױגן, מיטן קאַפּ עטוואָס אָן אַ זײט, מיט אַ שמעקן אין האַנט, און עפעס גע-שעפּטשעט צו זיך. . . ער האָט אױסגעזען עלנט און פֿאַרלאָזן. אין זײַן קעשענע פֿלעגט ער צו יענער צײַט האַלטן אַ קלײן שוואַרץ געבונדענעס תּנכל. ער פֿלעגט זיך אַוועקזעצן אױף אַ באַנק אין פּאַרק און אַזױ קורצזיכטיק-נאַענט אַרײַנקוקן אײנעווייניק, אין דעם ספֿר. ער האָט, הפּנים, געזוכט טרײסט בײַ די ײִדישע נבּיאים. ער האָט אױך אַליין אײבערגעזעצט אױף ײִדיש עמלעכע געזאַנגען פֿון ישעיה און פֿון יחזקאל.

אױפֿן האַרצן איז אים געווען טרויעריק. ער האָט געזען ווי דער טאַג פֿאַרגײט, און ער האָט צו זיך שטיל אַזױ געזונגען :

דער וועג איז הײַט, דער טאַג איז קורק,
די זון זינקט באַלד אַרײַנטער.
דאַס וואַסער רױשט, צום ברעג איז הײַט —
מײַן שײַף, מײַן שײַף גײט אונטער. . .

דאַס האָט ער אַזױ געזונגען וועגן דער „שײַף“ פֿון זײַן אײגענעם שווערן לעבן.

באַקאַנטע פֿלעגן, דערזעענדיק אים אין פּאַרק, אים באַגריסן :
— העלאַ ראָזנפֿעלד ! וואָס מאַכט איר ?

אַבער דער קראַנקער לײַדנדיקער דיכטער פֿלעגט ווייניק וואָס ענטפֿערן אױף די באַגריסונגען. ער פֿלעגט שטום אַ בליק טאַן מיט זײַנע שטאַר געוואַרענע אױגן, און ווייטער גײן. . . ווען ער פֿלעגט צו יענער צײַט ווידער אַראַפּקומען אױף דער אײסט-סײַד — דאָרט וווּ ס'האַט אַמאָל אױפֿגעפֿליט זײַן ליד —

פֿלעגט ער זיך רײַסן צו גיין אַ קוק טאָן אויף דעם איסט־ריווער.
לאַנג פֿלעגט ער שטיין און קוקן אויפֿן טײַך. דאָס האָט ער
מסתמא געקוקט, און געטראַכט, און זיך דערמאָנט אָן יענעם טײַך,
וואָס איז געפֿלאָסן בײַם דאָרף באַקשע, וווּ ער איז געבאָרן געוואָרן.
אַ טיפֿע בענקשאַפֿט פֿלעגט אים אַרומכאַפֿן, און ער פֿלעגט שטיל
זינגען צו זיך זײַן ליד:

זעסטו דאָרט דעם שפיץ פֿון בערג,
און דעם קלאָרן טײַך ?
אָך, איר זיסע קינדער־יאָרן,
ווייט בין איך פֿון אײַך !

אין יאָר 1923 איז מאָריס ראָזנפֿעלד געשטאַרבן. אַ גרויסער
עולם איז געקומען צו זײַן לוויה: אַרום פֿינף און צוואַנציק טויזנט
מענטשן. מען האָט געהאַלטן הספּדים און מען האָט דערציילט
וועגן זײַן טראַגישן לעבן. מען האָט גערעדט וועגן זײַנע ווונדער־
לעכע שאַפֿונגען. ייִנגערע ייִדישע פּאָעטן האָבן פֿאַרגעלייענט פֿון
זײַנע ביכער. קינדער פֿון ייִדישע שולן זײַנען אויך געגאַנגען צו
ראָזנפֿעלדס לוויה.

דער קבר פֿון מאָריס ראָזנפֿעלד געפֿינט זיך בײַ דעם קבר פֿון
נאָך אַ גרויסן ייִדישן שרײַבער — פֿון שלום עליכם.
ראָזנפֿעלדס פֿרוי, אַסנע־ביילע, איז געשטאַרבן מיט פֿיר יאָר
שפעטער.

10. „וואָס ס'איז שײן — וועט נים פֿאַרגיין“.

אַט אזוי האָט געלעבט און געליטן, געקעמפֿט און געשאַפֿן, אונדזער גרויסער אַמעריקאַנער ייִדישער דיכטער, מאַריס ראָזנפֿעלד. דער ווונדערלעכער שניידער-פּאַעט.

זײַן ליד איז געבאָרן געוואָרן אין סוועט-שאַפּ. אַבער אויך אַלע, אויסער דעם סוועט-שאַפּ, האָבן דערהערט זײַן געזאַנג. די מאַשין האָט געזשומט, דער דלות האָט געפרומט. אַבער זײַן ליד איז קיין מאַל נים געוואָרן פֿאַרשטומט.

די צײַט האָט זיך זינט דעמאָלט אַ סך געפֿיטן. אַבער מיר הערן נאָך אַלץ זײַנע שײַנע קלאַנגען. נים נאָר אימיגראַנטן, נאָר אויך הי-געבוירענע פֿאַרשטייען און באַנעמען זײַן ליד.

עס לעבן נאָך אַלץ אַרום אונדז די געשטאַלטן פֿון זײַנע לידער. מע קען נאָך אַלץ זען דעם פֿלייבן אַפּרייטאַר; מע קען נאָך אַלץ טרעפֿן די באַרוועסע מיידעלע אין די אַרעמע גאַסן; און עס רופֿט נאָך אַלץ נאָך הילף דער געיאַגטער און געפּלאַגטער ייד אויף דער וועלט.

די געשיכטע פֿון ראָזנפֿעלדס לעבן און זײַן ליד, איז די געשיכטע פֿון אַ גרויסער צײַט אין דעם ייִדישן לעבן אין אַמעריקע. מע וועט ראָזנפֿעלדן און זײַן ליד אייביק געדענקען, ווייל, —

— וואָס ס'איז שײן — קען קיין מאַל נים פֿאַרגיין! . . .